

ФРАНСОА МОРИАК

Мърльо

Н

К

НАРОДНА КУЛТУРА

ФРАНСОА МОРИАК МЪРЛЪО

Превод: Йордан Павлов

chitanka.info

Франсоа Мориак, член на Френската академия, е един от най-известните френски съвременни писатели, започнал своето творчество още от началото на нашия век. Макар и убеден католик, Мориак не може да отмине уродливостта на капиталистическото общество и описва действителността такава, каквато е. Той е тънък психолог, умее с няколко само щрихи да предаде прехода в настроението на своите герои, да създаде с най-пестеливи средства жив образ. Наред с бичуването на пороците на буржоазията, в същото време той проявява повишен интерес към всичко болно в човешкото съзнание и почти във всяка негова книга има герои или с физически недостатъци, или с ужасни морални качества.

„Мърльо“ е затрогващ разказ за краткия, изпълнен само с горчилка живот на едно дете, върху което майката излива с най-безчовечна жестокост всичката си омраза към своя уродлив съпруг и ненавистната си свекърва и болезнената мъка по своя похабен — поради сключения по сметка брак — живот.

Образът на Мърльо дълго ще остане в съзнанието на читателите.

I

— Защо твърдиш, че знаеш урока си? Много добре виждаш, че не го знаеш!... Наизуст си го научил? Тъй ли?

Изплющя плесница.

— Качи се в стаята си. Да не те виждам, докато дойде време за вечеря!

Детето посегна към страната си, сякаш му бяха разбили челюстта:

— Олеле! Боли! (То беше получило някакво предимство и бързаше да го използва.) Ще кажа на маминка...

Пол сграби яростно хилавата ръка на сина си и му лепна втора плесница.

— На маминка ли? А за тази? На татко ли ще се оплачеш за нея? Е, какво чакаш? Хайде... махай се!

Тя го изблъска в коридора, затвори вратата, отвори я пак, за да изхвърли книгата и тетрадките на Гийом. Той клекна и ги прибра, като продължаваше да плаче. После изведнаж настана тишина: едва се долавяше някакво подсмърчане в мрака. Най-после той се махна!

Тя слушаше стихващия шум на бързите му стъпки. Разбира се, той нямаше да потърси убежище в стаята на баща си. А понеже тъкмо сега баба му, неговата „маминка“, се застъпваше за него пред учителя, той щеше да се оплаче в кухнята на фройлайн. Навярно той вече „облизваше някой тиган“ под разнежения поглед на австрийката. „Сякаш е пред очите ми...“ Когато Пол мислеше за сина си, виждаше само криви крака, хилави бедра и смъкнати над обувките му чорапи. Майката и не поглеждаше големите, черни като черници очи на това малко същество, излязло от нея, но затова пък ненавиждаше вечно отворената му уста на дете, което диша лошо, долната малко увиснала устна, много по-малко увиснала от устната на бащата — но тя достатъчно напомняше на Пол омразната уста.

Бяс я задушаваше: бяс или може би просто ярост? Но не е толкова лесно да се различи яростта от омразата. Тя се върна в стаята, спря се за миг пред огледалото на шкафа. Тя поправяше всяка есен зеленикавата си вълнена блуза — яката ѝ беше много широка. Петната се бяха появили пак, макар че ги беше чистила. Кафявата ѝ пола, опръскана с кал, беше леко привдигната отпред, сякаш Пол беше бременна. А само бог знаеше.

Тя промълви шепнешком: „Баронеса дьо Сернес. Баронеса Галеас дьо Сернес. Пол дьо Сернес...“ Усмивка отпусна устата ѝ, без да озари злъчното лице, обрасло с леки косми (момчетата от Сернес се присмиваха на бакенбардите на госпожа Галеас). Тя се смееше самичка, като мислеше за някогашното момиче, което преди тринадесет години, пред друго огледало, си вдъхваше смелост да прекрачи прага, като повтаряше същите тия думи: „Барон и баронеса Галеас дьо Сернес...“

„Господин Констан Мьолиер, бивш кмет на Бордо, и госпожа Мьолиер имат честта да ви съобщят за брака на своята племенница Пол Мьолиер с барон Галеас дьо Сернес.“

Макар че гледаха с четири очи да се отърват от нея, нито чичо ѝ, нито пък леля ѝ я бяха тласнали към тая лудост; те дори я бяха предупредили. Кой ли в лицей я беше научил да се прекланя пред титлите? На какъв подтик беше отстъпила? Днес се чувствуваше неспособна да го обясни. Любопитството, може би желанието да влезе насила в забранения кръг... Тя никога не беше забравяла групата знатни деца в градската градина: Кюрзе, Пишон-Лонгвил, с които и дума не можеше да става да играе. Племенницата на кмета напразно се въртеше около надутите хлапета. „Мама не ни позволява да играем с вас...“ Явно, девойката беше решила да отмъсти заради някогашното момиченце. И после тоя брак, мислеше си тя, беше отворена врата към неизвестното, изходна точка към кой знае какъв живот. Днес на нея вече ѝ е много добре известно, че така нареченият затворен кръг наистина е затворен: да се проникне в него изглежда трудно, почти невъзможно; но да се излезе от него!...

И да погуби живота си за това! От време на време я спохождаше не някакво съжаление, а нещо много по-лошо от досада: някакъв досег, чувството, че непрекъснато я наблюдават, сблъскването с тая безсмислена суета, с тая престъпна глупост, ключ на непоправимата ѝ

съдба. На всичко отгоре тя не стана дори „госпожа баронесата“. Имаше само една „госпожа баронеса“: свекърва ѝ, старата. Пол винаги щеше да бъде само „госпожа Галеас“. Лепнали ѝ бяха неправилно малкото име на глупака. Така тя се свързваше по-тясно с позора, който сама беше приела завинаги.

Нощем тази подигравка на съдбата, ужасът, че се е продала заради някаква суета, сянката на която дори ѝ беше открадната, изпълваше ума ѝ, не ѝ даваше да мигне до зори. Дори когато се разсейваше с някои случки, със срамни понякога видения, основната ѝ мисъл си оставаше неизменна: тя се бяхташе цялата нощ в мрачините на някаква бездна, където беше паднала и откъдето знаеше, че няма да излезе. И зиме, и лете, и пролет, и есен нощите за нея бяха все еднакви: в старите тополи на Каролин досами прозореца ѝ есенните кукумявки виеха срещу луната като кучета, ала неумолимите пролетни славеи бяха хиляди пъти по-отвратителни от тях. Същата тази ярост, че се е излъгала, я обземаше, когато се събуждаше, особено зиме, тъкмо когато фройлайн дърпаше грубо завесите: Пол изплуваше из мрака и виждаше през стъклото няколко призрачни дървета, с дрипави листа по тях, размахващи в мъглата черните си ръце.

И все пак най-хубавото време през деня бяха ония утрини, когато тя лениво се изтягаше в топлото пусто легло. Малкият Гийом на драго сърце забравяше да дойде да я целуне. Пол често чуваше зад вратата старата баронеса, която караше шепнешком детето да отиде при майка си. Колкото и да мразеше снаха си, тя не отстъпваше от принципите. Тогава Гийом се вмъкваше в стаята и от прага виждаше сред възглавниците страшната глава, опънатите на слепите очи коси, които разкриваха тясно, зле очертано чело, жълтата буза (и бенката сред черен мъх), върху която той опираше бързо устните си; и предварително знаеше, че майка му ще избърше мястото, където той бегло я беше целунал, и ще каже с погнуса: „Пак ме олигави...“

Тя не се бореше вече срещу тая погнуса. Нейна ли беше вината, че нищо не я привличаше в това клето същество? Какво да прави с едно ограничено, прикрито дете, което чувствава, че го закрилят баба му и неговата стара фройлайн? Но самата баронеса започваше да се вразумява: съгласила се беше да поговори с учителя. Да, със светския учител. Нямахше избор: свещеникът обслужваше три енории и живееше при това на повече от левга от замъка. Два пъти, през 1917 и

през 1918 година след примирието, се опитаха да настанят Гийом в пансион, първо в Сарла, при йезуитите, после в една малка семинария в Долните Пиренеи. Върнаха го след първия срок: малкият мърльо цапаше чаршафите си; отците не бяха подготвени, особено през тия години, да прибират недоразвити и недъгави деца.

Как ли щеше да посрещне нея, старата баронеса, този учител, тоя къдрокос млад мъж с насмешливи очи, оцелял след Вердюн? Щеше ли да се поласкае, че се е обезпокоила заради него? Тя се беше измъкнала от срещата: не смееше вече да се сблъсква с никого; пленителният учител особено я плашеше. Управителят на Серпес, Артюр Лусто, който беше при това роялист, се възхищаваше от него, уверяваше, че той щял да стигне далеч... Старата баронеса, като всички благородници на село, мислеше си Пол, умееше да разговаря със селяните. Познаваше тънкостите на наречието. Тоя стар език, който тя ползуваше с отживяла прелест, беше дори някакъв чар, който можеше да се открие още у нея... Да, но учителят социалист беше друг човек и прекалено любезните обноски на баронесата можеше да му се сторят обидни. Стремежът към премахване на различията не минаваше вече пред тоя род хора. В края на краищата той се беше върнал ранен от Вердюн! Това щеше да създаде някаква връзка със старата дама, чийто малък син, Жорж дьо Сернес, бе „изчезнал“ в Шампан.

Пол отвори прозореца и видя в дъното на алеята сухата, приведена сянка на баронесата. Тя се опираше здраво на бастуна си. Черната сламена шапка беше кацнала върху кока й. Тя пристъпваше между старите пламнали брястове, самата тя цяла огряна от залязващото слънце. Пол забеляза, че старата си говореше сама, ръкомахаше. Вълнението й не беше добър признак. Младата жена се спусна по двойната извита стълба, която беше гордостта на Сернес, и я настигна във вестибюла.

— Простак, дъще, както трябваше и да се очаква!

— Отказа ли? Уверена ли сте, че не сте го засегнала? Че не сте се държала високомерно? При това аз ви бях обяснила...

Старата клатеше глава, но това беше онова неволно възражение на старците, които сякаш казват „не“ на смъртта. И някакво цвете от

бял плат се люшкаше смешно на сламената шапка. Очите ѝ бяха забулени от сълзи, които не капеха.

— Какъв предлог ви изтъкна?

— Каза, че бил зает... че като секретар на общината нямал никакво свободно време.

— Ами! Просто е измислял причини...

— Не, дъще, уверявам ви. Непрестанно се захващаше за своята заетост и не обелваше нито дума за друго.

Баронеса дьо Сернес се държеше за перилото и често се спираше, за да си поеме дъх. Снаха ѝ я следваше стъпка по стъпка, от стъпало на стъпало, като ѝ додяваше с въпроси с присъщата си бясна упоритост. Забеляза все пак, че плаши старата, и се помъчи да сниши глас; но думите ѝ съскаха през стиснатите зъби.

— Защо ми казахте най-напред, че се е държал като простак?

Баронесата седна на пейката на площадката, като продължаваше да клати глава, и изкривеното ѝ лице изразяваше може би усмивка. Пол пак започна да крещи: обвинила ли беше учителя, че е постъпил като простак — да или не?

— Не, дъще, не преувеличих... Може би зле съм разбрала. Може момчето да е говорило най-невинно... Доловила съм някакъв намек там, където той не е влагал нищо.

И понеже Пол настояваше: какви намеци? За какво? — тя обясни:

— Когато ме запита защо не се обърнем към свещеника, отвърнах му, че свещеникът не живее тук, че три енории тежат на плещите му. Тогава, знаете ли, учителят ми отговори ненадейно... Но не, ще се разсърдите, дъще.

— Какво ви отговори? Няма да ви оставя, докато не ми повторите всичко дума по дума!

— Е, добре! Той каза ухилен, че само в това отношение прилича на свещеника: че не обича историите, че не иска да има връзки със замъка. Разбрах какво означава това... Моля, повярвайте, че ако не беше ранен при Вердюн, щях да го принудя да се изкаже точно, щях да съумея да ви защита...

Пол изведнъж се укроти. Тя сведе глава. Без да продума нито дума, слезе бързо и откачи във вестибюла една пелерина.

Баронесата изчака да хлопне вратата. Усмивка разкриваше хубавата ѝ сива челюст. Наведена над перилото, тя измърмори: „Хвана ли се!“, после изведнъж извика с хриплив, но пронизителен глас: „Галеас! Гийу! Милички!“ Отговорът долетя веднага отдолу, откъм кухнята: „Маминке! Маменце!“ Бащата и синът изтичаха безшумно по стълбите, тъй като бяха събули дървените си обувки в кухнята и бяха по вълнени чорапи. Повикът означаваше, че неприятелят се е отдалечил за малко време. Можеха да се съберат, да се сгушат около лампата в стаята на маминка.

Галеас хвана майка си под ръка. Под старата кафява фланелка се очертаваха тесните му и отпуснати рамене, голямата му несъразмерна глава беше обрасла с буйна коса, детинските му очи бяха хубави, но устата му с винаги влажни устни, вечно зяпнала поради дебелия език, беше ужасна. Дъното на панталоните му висеше. Платът правеше големи чупки по мършавите му бедра.

Гийом бе уловил другата ръка на маминка и я триеше о бузата си. От чутите думи запомняше само онова, което го засягаше: учителят не искаше да се заеме с него, той нямаше да трепери пред учителя, сянката на това страшилище се отдалечаваше. Другите думи на маминка бяха непонятни: „Запуших устата на жена ти...“ Как така запушила? И тримата влязоха в любимата стая. Гийом се мушна в кътчето между молитвения стол и леглото. Облегалото на стола беше малко шкафче, пълно със счупени броеници — едната, от седефени зърна, беше благословена от папата; другата от маслинени костилки, маминка беше донесла от Ерусалим. Металическа кутия представляваше храмът „Свети Петър“ в Рим. На нея, спомен от някакво кръщение, блестеше със сребърни букви името „Галеас“. Молитвеници бяха пълни с икони, на които се усмихваха мъртвешки лица. Маминка и татко шушукаха под лампата. Пламнали съчки ярко осветяваха всяко кътче в стаята. Маминка извади от чекмеджето на масата мънички мазни карти.

— Ще бъдем спокойни до вечерята, Галеас, можеш да посвириш на пианото...

Тя потъна в някакъв пасианс. Пианото бе пренесено в тая стая, натъпкана и без това догоре с покъщнина, защото Пол не можеше да търпи мъжа си да „дрънка“. Гийом знаеше предварително какви парчета ще свири баща му и че ще ги заниже, без да си поеме дъх, в

един и същ ред. Първо — „Турски марш“. Всяка вечер Гийу очакваше да чуе на същото място фалшив тон. Понякога Галеас разговаряше, без да престава да свири. Тънкият му глас сякаш още мутиреше.

— Кажете, мамо, червен ли е този учител?

— Червен, най-червеният, какъвто може да съществува. Поне Лусто така твърди.

И „Турският марш“ отново продължи своя люшкащ се ход. Гийом си представяше този червен човек, изпоцапан с говежда кръв. Той беше виждал всъщност този куц мъж, вечно гологлав, опрян на хубав абаносов бастун. Червеното навярно беше скрито под дрехите му. Червен като червена рибка. Малко светлина още се процеждаше през спуснатите завеси. Мама ще скита из къра, докато дойде време за вечеря, както винаги, когато е сърдита. Ще се прибере разчорлена, с изпръскана с кал пола. Ще дъха на пот. Ще се качи да си легне, щом стане от масата. Има да стоят още цял час край огъня в стаята на маминка. Влезе фройлайн, едра, дебела, отпусната: тя намираше винаги някакъв повод да дойде при тях, когато врагът кръстосваше пътищата: варени кестени ли искаха, или печени? Да прибави ли едно яйце за Гийу? Фройлайн внасяше в стаята на маминка дъх на лук и на пране. Тя се допитваше до господарите си само за лице: щеше да даде яйце на Гийу (наричаха го така, откакто започна войната, тъй като той имаше нещастieto да носи същото малко име като кайзера — баронесата произнасяше „кёзера“).

Разговаряха вече „за нея“: „Тогава тя ми каза, че кухнята ми е мръсна. Отвърнах ѝ, че аз съм господарка в кухнята си...“ Гийом разглеждаше сухите вратове на маминка и на татко, протегнати към фройлайн. Той пък си оставаше равнодушен към тия разправии, тъй като не изпитваше към другите нито омраза, нито обич. Баба му, баща му, фройлайн му създаваха необходимата спокойна обстановка, която майка му упорито му отнемаше, както порът напада зайчето в най-затънтения край на леговицето му. Той трябваше на всяка цена да се измъкне оттам и слисан, замаян, да понася пристъпите на тая разярена жена; тогава той се свиваше на кълбо и чакаше да се свърши. Но благодарение на войната, която се мътеше между възрастните, той се радваше донякъде на мир. Криеше се зад фройлайн: австрийката простираше върху него грамадната си покровителствена сянка. Ако стаята на маминка му осигуряваше по-неприкосновено убежище от

кухнята, в замяна на това природата му го предупреждаваше да не се доверява на маминка, нито на нейните нежни обноски и на думите ѝ. Едничка фройлайн закриляше с почти чувствена любов своето пиленце, своето пате. Тя го къпеше, тя го сапунисваше със старческите си мръсни и попукани ръце.

А Пол беше тръгнала по алеята вляво от терасата и стигна незабелязана един тесен и почти винаги пуст път зад пристройките. Тя тръгна по този път с мъжката си походка, странно забързана — тя, която не отиваше никъде. Но ходенето щеше да ѝ помогне да премисли думите на учителя, които нейната свекърва ѝ беше предала, намека за историята ѝ с някогашния свещеник.

Вечният ужас, че сама се бе хвърлила в собствената си съдба, щеше да бъде поносим, мислеше си тя, ако не беше позорът, който бе изживяла още първата година на своя брак: нищо не можеше да помогне, за да не бъде белязана в очите на всички, да не бъде обвинявана в грях, който не беше извършила, в един грях, повече смешен, отколкото срамен. Но истинските виновници за тая клевета този път не бяха нито мъжът ѝ, нито баронесата. Непознатите ѝ врагове се изплъзваха от отъмщението ѝ; тя едва ги беше зърнала отдалеч, през време на едно богослужение — главните викарии, канониците, — които смятаха снахата на баронеса дьо Сернес опасно същество за свещениците. Тази низост беше известна, пръсната из цялата епархия. Трима богослужители се бяха изредили вече в Сернес; но епархиалните власти напомняха на всеки от тях, че разрешението да се служи литургия в параклиса на замъка е отменено и че съблюдавайки същевременно благоприличието, трябва да се избягва близостта с това семейство, колкото и знатно да е то, „поради един скандал, който още никой не е забравил“.

Заради Пол в параклиса на Сернес от години не се извършваше никакво богослужение, за което младата жена не искаше и да знае (напротив, неприятността с енорийската черква беше за нея щастлив повод да не стъпва никога там). Ала на десет левги наоколо всеки човек знаеше причината за това отлъчване: снахата на старата баронеса, „тази, която е имала вземане-даване със свещеника...“ Най-снизходителните добавяха, че не се знаело точно докъде били стигнали

те. Не вярваха да са направили нещо лошо. Макар че се наложило да преместят свещеника.

Дънерите пак потъмнях, но небосклонът остана червен. Пол отдавна вече не обръщаше внимание на тия неща — на дърветата, на облаците, на небосклона. Тя тълкуваше понякога вида им като селяните, за да предскаже времето и дали щеше да бъде топло, или студено. Но у нея вече беше умряла онази Пол, която съзерцаваше видимия свят по времето, когато в същия този час и по същия този път тя вървеше до едрия, невинен и измъчван от глад млад свещеник: той буташе колелото си и ѝ говореше шепнешком. Селяните, които ги гледаха, като минаваха, не се и съмняваха, че предмет на техните разговори беше любовта. А техните срещи не бяха нищо друго, освен среща на две самотни души, които никога не се сляха.

Пол чу отвъд завоя на пътя смеха на няколко момчета и момичета; мушна се в гъсталака, за да не ги види, за да не я видят. Това безразсъдно бягство беше събудило на времето първите съмнения, когато тя повличаше спътника си в някоя напречна пътека. Тая вечер, въпреки влагата, която се издигаше от земята, тя легна в повехналата шума на един кестенак, прибрала колене до брадичката си, преплела ръце около краката. Къде ли беше сега бедният нещастен свещеник? Тя не знаеше къде страда той, но ако беше още жив, той страдеше. Не, между тях не беше имало нищо: не ставаше дума за това. Някаква връзка с него би се сторила недопустима на Пол, на която още от дете беше вдъхнато отвращение към расата. А ония глупци я бяха зачислили към оня род маниачки, които додяват на духовниците! Нямаше вече никаква възможност да се махне от нея това петно. А нима той имаше някаква вина? Той бе отговорил на изповедите на една млада, отчаяна жена не със съветите на наставник, а с други изповеди: това беше цялото му престъпление. Тя се бе обърнала за помощ към него и имаше право да стори това; а той я бе приел като корабкрушенец, който вижда да слиза на пустия му остров другар по съдба.

Тя никога не бе разбрала много добре тайните причини за отчаянието на този духовник, едва излязъл от закъсняло юношество. Доколкото Пол бе преценила това (тоя вид въпроси не я занимаваха много), той се смяташе изоставен, излишен. Обзела го беше някаква ненавист към това закостеняло селячество, на което той не умееше да

говори, заето единствено със земята, и което нямаше нужда от него. Уединението сякаш го подлудяваше. Да, той беше буквално луд от самота. Бог с нищо не му беше помогнал. Той бе разказвал на Пол, че неговото призвание било решено в пристъпи на чувствителност, в „досег с божието милосърдие“, както казваше той, в които никога повече не бил изпадал, след като се хванал на въдицата... Сякаш някой, след като го примабил и вкарал в клопката, не искал вече и да знае за него. На Пол поне ѝ се струваше, че така бе разбрала. Но всичко това за нея принадлежеше на някакъв глупав, „немислим“ свят. Тя го слушаше разсеяна да се оплаква и го чакаше да си поеме дъх, за да започне тя на свой ред: „А аз...“ и да подхване пак историята за нейния брак. Между тях не беше имало нищо друго, освен поредни монолози. Само веднаж, в градината на свещеника, той беше капнал от умора и опря за миг главата си на рамото на младата жена, която избяга почти веднага. Но един съсед ги беше видял. Всичко дойде оттам. Поради тая слабост (целият живот на този човек се промени от това) кандилцето нямаше да блещука никога вече пред олтара на замъка. Старата баронеса едва възропта срещу тази възбрана, сякаш беше отсъдила, че е напълно естествено присъствието на бога в Сернес да бъде несъвместимо с присъствието на снахата, родена Мьолиер.

Студ обзе Пол. Мракът под кестените се сгъсти. Тя стана, отърси полата си и излезе на пътя. Една от кулите на замъка, кулата от XIV век, изникна сред елите. Беше вече достатъчно тъмно и мулетарят насреща нямаше да я познае.

На нея, която носеше от дванадесет години срама от тая клевета и знаеше, че тя се пръска навсякъде, изведнъж ѝ се стори нетърпимо, че тя е достигнала до ушите на един учител, с когото никога не бе говорила. Всички мъже в тоя край ѝ бяха познати по лице; разпознаваше почти всички отдалеч. Но навярно ликът на този къдрокос мъж бе проникнал в нея, без тя да знае, и сякаш я беше обсебил — ликът на тоя учител, чието име тя дори още не знаеше. Нали учителят и свещеникът нямат нужда от име: службата им достатъчно ги определя. Тя нямаше да позволи той да вярва нито един ден повече, че това, което разправят за нея, е истина. Щеше да му обясни какво се беше случило в действителност. Същата нужда да се довери, да се отърси от непоносимото бремене, която преди дванадесет години я беше подтикнала към безразсъдните изповеди пред много

младия и много слаб свещеник, днес пак я измъчваше. Би трябвало да преодолее своята боязливост, да поеме пак върху себе си грижата за Гийом. Учителят можеше да отстъпи. Във всеки случай те щяха да влязат във връзка, можеше и да се свържат.

Тя окачи пелерината си във вестибюла. Обикновено си миеше ръцете на чешмата в кухнята, после влизаше в столовата, в столовата на прислугата, където семейството се хранеше след смъртта на малкия син Жорж. Официалната столова, грамадна и студена, се отваряше само през коледната ваканция и през месец септември, когато от Париж пристигаше голямата дъщеря на баронесата контеса д'Арби с децата си и с дъщерята на Жорж, малката Даниел. Тогава двете момчета на градинаря надяваха ливреи. Вземаха готвачка. Наемаха два коня за езда.

Тая вечер Пол не влезе направо в малката столова, а тласкана от желанието да повдигне по-скоро спора за учителя, се отправи към стаята на свекърва си. Тя не стъпваше там и десет пъти в годината. Преди да влезе, се спря, ослушана във веселите гласове на тримата съзаклятници зад вратата, в мотива, който Галеас свиреше с един пръст. Някакво разсъждение на фройлайн бе накарало старата баронеса да избухне в смях, в оня самодоволен и пресилен смях, който Пол ненавиждаше. Тя бутна вратата, без да чука. Те замряха всички изведнаж като автомати. Баронесата остана за миг с вдигната ръка, която стискаше карта. Галеас се завъртя на столчето, след като тресна капака на пианото. Фройлайн извърна към врага стреснатото си лице на котка, която свива уши пред кучето, извива гръб и се готви да изсъска. Гийу, отрупан със списания, от които изрязваше снимки на самолети, сложи ножиците на масата и пак се мушна между молитвения стол и леглото. Там се сви и замря.

Колкото и да беше свикнала, Пол никога не бе имала толкова ясно съзнание за своята сатанинска власт над тия, с които бе принудена да живее. Но свекърва ѝ почти веднага се окопоти и се усмихна с усмивка, която разкривяваше устата ѝ, проявявайки към нея същата пресилена любезност като към чужденка от по-долно съсловие. Повайка се за мокрите крака на младата жена, покани я да се приближи към огъня. Фройлайн измърмори, че не си струвало трудът,

тъй като тя ще поднесе супата. Тя тръгна към вратата и Галеас и Гийом хукнаха подире ѝ. „На мене, разбира се, ми я оставиха“ — помисли си баронесата.

— Ще позволите ли, дъще, да сложа решетката на огъня?

Даде път на Пол, не искаше за нищо на света да мине първа и като говореше непрестанно, направи така, че докато седнат на масата, снаха ѝ да не може да продума нито дума. Галеас и Гийу ги чакаха прави пред столовете си. Едва седнаха и засърбаха оглушително супата. Баронесата ги караше да се съгласят, че тая вечер времето е много меко, че всъщност в Сернес почти никога не е студено през ноември. Същия този ден започнала да вари сладка от пъпеш. Тая година смятала да сложи вътре сушени зарзали.

— От същите, които бедният ми Адемар наричаше така смешно бабини уши, помниш ли, Галеас?

Тя говореше, за да говори. Само едно важеше за нея — Пол да не започне пак спора. Но тя я наблюдаваше, забелязваше върху омразното лице страшни признаци. Гийом се беше сгушил, защото майка му почти не го изпускаше из очи. Той също предчувствуваше опасността, предчувствуваше, че щеше да стане дума за него. Напразно се стараше да се слее със стола си, с масата; той чувствуваше много добре, че приказките на маминка не запълваха пустотата и противопоставяха само някаква смешна дига на онова, което се трупаше зад стиснатите зъби на противника.

Галеас ядеше и пиеше, без да вдига очи, така забил глава в яденето, че пред погледа на Пол непрекъснато се изпречваше посивялата гъста коса на грамадната му глава. Беше гладен, цял ден бе работил на гробищата: това му беше заниманието — да ги поддържа. Благодарение на него в Сернес нямаше запустели гробове. Галеас беше спокоен: погледът на жена му не се спираше вече върху него; той имаше това щастие: не съществуваше вече за нея. И той беше единственият, който можеше да се отпуска, колкото си иска на масата, да изпълнява всичките си прищевки, „да си прави буламач“ (да налива вино в супата), да се занимава с разни смеси, с „каши“, както казваше той. Той мачкаше и стриваше всички ястия, разстиляше ги в чинията си и баронесата полагаше страшни усилия, за да попречи на Гийом да подражава на баща си, без да накърни уважението, което детето му дължеше: татковците правят, каквото си искат, те можеха да си

позволят всичко... Но Гийу трябваше да се държи на масата като добре възпитано момче.

Малкият нямаше никакво намерение да съди баща си, тъй като не си представяше, че той може да бъде друг. Татко принадлежеше към ония възрастни хора, които не представляват никаква опасност. Такава щеше да бъде преценката на Гийом, ако беше способен да направи някаква преценка. Татко не вдигаше шум, не прекъсваше приказката, която Гийом сам си разказваше, вживяваше се в нея, не му пречеше, както не можеха да му пречат волът или кучето. А майка му се вмъкваше с взлом и оставаше като някое чуждо тяло, чието присъствие не се чувства винаги, но изведнаж става ясно, че е там. Тя произнесе името му. Свърши се! Ставаше дума за него. Тя говореше за учителя, Гийом се опитваше да разбере. Ето го измъкнат за ушите из леговицето му, изложен на ослепителната светлина на възрастните.

— Кажете тогава, майко, какво искате да правите с Гийом? Имате ли нещо пред вид? Ясно: той знае да чете, да пише, едва-едва да смята. На дванадесетгодишна възраст това е нищо...

Според баронесата нищо не беше загубено, трябваше време да се поразмисли.

— Но него го изгониха от два колежа. Вие твърдите, че учителят не го иска. Тогава остава да вземем някой възпитател вкъщи или някоя учителка.

Старата дама живо възрази: не, никакъв чужд човек... Тя трепереше при мисълта за някакъв свидетел на техния живот в Сернес, на това, което животът в Сернес беше станал, откакто Галеас даде името си на тази фурия.

— Но вие, скъпа дъще, може би имате някакво намерение?

Пол изпразни на един дъх чашата си и пак я наля. Още първата година на брака баронесата и фройлайн бяха забелязали, че врагът има влечение към пиене. Откакто фройлайн бележеше с молив докъде са пълни бутилките с ликьор, Пол криеше в долапа шишета мастика, шери, кюрасо. Но австрийката ги беше открила. В деня, в който баронесата сметна за свой дълг да предпази скъпата си снаха от злоупотребата със силни напитки, в Сернес се изви такава буря, че старата дама не подигна никога вече този въпрос.

— Не виждам какво друго може да се предприеме, майко, освен да поговорим пак с учителя...

И понеже баронесата, вдигнала ръце, заявяваше, че за нищо на света не би се изложила вече на дръзкото държане на тоя комунист, Пол я увери, че не може да става и дума за това и че тя самата ще предприеме новия опит, а ще се постарее да успее там, където свекърва ѝ се беше провалила. Тя пресече рязко всички възражения, като повтаряше, че е решена на това и че тя има правото да разрешава всичко, което се отнася до образованието на Гийом.

— Струва ми се все пак, че и синът ми трябва да си каже думата!

— Много добре знаете, че той няма да я каже.

— Във всеки случай, дъще, аз съм в правото си да изисквам вие да говорите с тая особа само от свое собствено име. Оставям ви свободна да му кажете, че аз не зная за вашата постъпка. Но ако тази полезна лъжа ви е неприятна, държа той да бъде предупреден, че сте отишли при него въпреки моята воля, въпреки ясно изразеното ми желание.

Пол насмешливо покани старата дама да понесе смирено това унижение в интереса на своя внук.

— О, дъще, каквото и да сте направила и каквото и да направите занапред, знайте най-вече, че не се чувствавам ни най-малко обвързана. Между нас казано, без да се обиждате, никой не би могъл да бъде по-чужд на семейството от вас.

Тя запазваше благоприличие и усмивката, която повдигаше дългата ѝ горна устна, откриваше хубави, неестествено хубави зъби. Разгневена, Пол вече не можеше да се владее:

— Истина е, че никога не съм държала да приличам на Сернесовци...

— Е, радвайте се тогава, скъпа дъще. Никой не е могъл да ви обиди дотолкова, че да ви вземе за това, което не сте.

На Гийом се искаше да се измъкне от стаята, но не смееше. Всъщност това сражение на боговете, което тътнеше над главата му, го забавляваше, макар и да не разбираше смисъла на разменените обиди. Галеас стана, без да вкуси сладкото, както правеше винаги, когато имаше крем, и остави противниците сами.

— За нещастие, ще ме сметнат за член от семейството в деня, когато дойдат да подпалят замъка...

— Мислите ли, че ме плашите? Слава богу, Сернесовци винаги са били уважавани и обичани! Повече от четири столетия те правят тук

благодения и служат за пример...

Гласът на старата трепереше от възмущение.

— Обичани? Уважавани? Та в селото ви мразят, майко. Упоритостта ви да задържите фройлайн през войната...

— Карате ме да се смея! Една шестдесет и четири годишна австрийка, която живее у нас от момиче... Военните власти мъдро затвориха очи...

— Но хората са много щастливи, че имат такъв повод... Как можете да бъдете толкова заслепена! Винаги са ви презирали... Мислите ли, че изполичарите и доставчиците обръщат внимание на сладките ви приказки? И заради вас мразят всичко, което вие обичате: свещениците и останалото. Ще видите, ще видите... За нещастие, аз също ще пострадам, но все пак ми се струва, че ще умра доволна.

И тя завърши ни тихо, ни високо, с някакъв просташки израз, който баронесата никога не беше чувала. „Как издава говорът!“ — мислеше, внезапно успокоена, старата дама. Случваше се понякога на дъщеря ѝ от Париж и най-вече на нейните внуци да изтърват пред нея някоя дума на арго, но те никога не бяха употребявали толкова долен израз. Какво точно беше казала тя? „Напълних ли ви устата...“ Да, така беше казала. Както винаги гневът на Пол успокояваше старата жена, тя вземаше изведнаж предимство с хладнокръвието си пред тая побесняла жена:

— О, не, не, вашата омраза към благородниците никак не ме изненадва. Каквото и да си мислите, селяните ни обичат, те се чувствуват наравно с нас; дребната и средната буржоазия ни мрази, мрази ни от завист. Буржоазията даде през Терора най-много палачи.

И понеже снаха ѝ дръзко заявяваше, че предателството на емигриралите благородници „е направило Терора справедлив и необходим“, баронесата изправи величествена снага:

— Моят праядо и двама мои прачичовци загинаха на ешафота и аз ви забранявам...

Пол се сети изведнаж за учителя: заради него тя бе изрекла думите, които биха му харесали, които той би одобрил — думи, които положително идеха у Пол от чичо ѝ Мьолиер, ревностен радикал и франкмасон. Но как особено прозвучаха изведнаж тия думи, щом ги посвети на учителя, когото щеше да посети на следния ден. Беше четвъртък, той щеше да бъде свободен целия ден. Тя беше говорила

под негово влияние (чичото Мьолиер нямаше нищо общо с това), под влиянието на един мъж, когото никога не бе заговаряла, когото срещаше на пътя и който дори не я поздравяваше, когато тя минаваше през селото, а той работеше в градинката си (макар че преставаше да копае, за да я изгледа, като минава).

— Знаете ли какво сте вие, дъще? Подпалвачка, да, чисто и просто подпалвачка...

Гийом дигна глава. Той знаеше какво е подпалвачка: виждал беше стотина пъти тая картина в „Монд илюстре“ от 1871 година, където две клекнали жени палеха нощем някакъв огън край прозорче на изба. Къдриците им се вееха над простите им шапчици. Зяпнал, Гийом разглеждаше майка си: подпалвачка? Да, разбира се... Тя го хвана за ръката:

— А ти се качвай! По-бързо!

Баронесата прекръсти с палец челото му, но не го целуна; а когато той излезе, каза:

— Трябваше да му спестим тая гледка.

— Успокойте се, майко. Той не слуша или ако слуша, не разбира.

— Лъжете се. Горкото дете! Той разбира повече, отколкото предполагаме... Но това ни връща към истинския предмет на нашия спор и ние и двете сгрехихме, че се отклонихме. Ако, както не се съмнявам много и както желая, учителят пак откаже...

— Е, тогава ще трябва да оставим Гийом да расте като селянче. Позорно е да гледаш толкова деца от знатен произход да получават образование, за което са недостойни, докато момчетата от народа...

И тоя път общата връзка, често развивана от чичо Мьолиер, изведнаж я опияни: това навярно беше мисъл на учителя, на когото тя приписваше всички мнения, считани за напредничави. Тя не се съмняваше, че той отговаря на представата, която си беше създала за него.

Старата дама, решена да избегне новата буря, стана, без да отговори нищо. Пол я последва по стълбите.

— Не бихме ли могли — предложи баронесата — ние да обединим силите си и да му предадем малкото, което знаем?

— Ако имате търпение, майко. Аз изчерпах вече всички възможности.

— Нощта е добър съветник, приятни сънища, дъще. И забравете, ако съм ви обидила с нещо, както и аз самата ви прощавам.

Снахата дигна рамене.

— Това са приказки. Те не променят с нищо истинските чувства. Ние не можем повече да се заблуждаваме...

Те стояха една срещу друга в коридора пред стаите си, със свещник в ръка. От двете ярко осветени лица по-младото изглеждаше много по-страшно.

— Повярвайте, Пол, че аз не съм толкова несправедлива към вас, колкото вие можете да си мислите. Ако трябва да ви извиня, достатъчно е да си помисля за вашия живот тук, за толкова тежкото изпитание за една млада жена...

— Аз бях двадесет и шест годишна — прекъсна я сухо Пол. — Не обвинявам никого, имам участта, която свободно съм си избрала. Всъщност вие самата, моя бедна майко...

Това означаваше: моят жалък мъж е ваш жалък син. Пол се утешаваше заради ада, в който живееше, от мисълта, че го споделя със старата си противница. Но баронесата не се предаваше.

— О, аз ли! Моята участ е напълно различна — отвърна тя с глас, който трепереше от вълнение. — Аз имах своя Адемар. Двадесет и пет години аз бях най-щастливата жена...

— Може би, но не и най-щастливата майка.

— Ето вече пет години, как моят Жорж загина като герой: аз не го оплаквам. Остана ми неговата малка Даниел. Остана ми Галеас...

— Да, именно! Галеас!

— Имам свои деца в Париж — настояваше тя упорито.

— Да, но Арби ви скубят. За тях вие винаги сте били само дойна крава. Напразно клатите глава, вие знаете добре това. Фройлайн ви упреква достатъчно, когато и двете си мислите, че не мога да ви чуя... Оставете ме да говоря... Мога да започна и да креция, ако искам...

Тия думи отекнаха в коридора — те сепнаха и събудиха Гийом. Детето се изправи на постелята си. Да, боговете продължаваха да се сражават над главата му. То пак се мушна под завивките си, запушило едното си ухо с възглавницата и затиснало другото с пръст, и докато чакаше сънят отново да го споходи, започна пак приказката, която си разказваше само на себе си за своя остров и за пещерата като в „Един

Робинзон на дванадесет години“. Кандилото изпълваше тая стаичка за бельото, където то спеше, с приятни сенки и с укротени чудовища.

— Ние живеем в оскъдица в тоя замък, за да може вашата дъщеря Арби да поддържа своя разкош и да се занимава с бракове, както казва тя. Всички ние тук можем да пукнем, само нейната Йоланд да се ожени за някой поеврейчен дук, а нейният Станислас за някоя закъсала американка...

Тя не оставяше на мира старата жена — решена да мълчи, баронесата отстъпи в стаята си и залости вратата. Но неумолимият глас продължаваше да крещи през затворената врата:

— Можете да се простите с брака на Станислас. Той никога няма да се ожени... А момичето...

Тя завърши с някаква дума, чийто смисъл баронесата не би разбрала, дори да я беше чула, дори да не се беше отпуснала върху молитвения стол, закрила глава с двете си ръце.

Пол едва влезе в стаята си и гневът ѝ стихна изведнаж. Няколко главни червенееха още в камината. Тя хвърли в нея съчки, запали една газена лампа на масата, до шезлонга, съблече се край огъня и навлече една стара домашна роба от дебел вълнен плат.

Както се казва „занимавам се с любов“, би трябвало да може да се казва „занимавам се с омраза“. Добре е да се занимава човек с омраза — то отморява, успокоява. Тя отвори долапа и ръката ѝ се поколеба. Избра бутилката с кюрасо, хвърли възглавниците от дивана на килима, колкото може по-близо до огъня, и се излегна, като сложи чашата и бутилката така, че да ѝ бъдат под ръка. Започна да пуши и да пие и се замисли за мъжа, за учителя, за врага на знатните и богатите, за червения, който може би беше комунист. Презиран като нея от същия род хора... Тя щеше да се унижи пред него... Щеше да се вмъкне в края на краищата в живота му. Той беше женен. Каква беше учителката? Пол дори не беше я виждала. Тя я отстрани засега от историята, която плетеше във въображението си. Задълбочи се в нея, влагайки много повече фантазия от ония, които се занимават с това да измислят приказки. Човешкият език беше безсилен да изрази виденията, които изникваха в нейното въображение. Тя се привдигаше само за да напълни чашата си, да хвърли съчки в огъня, после пак се излягаше и от време на време лумналият пламък осветяваше неочаквано това разстроено лице на престъпница или на мъченица.

II

На другия ден рано следобед тя облече една мушама, обу груби обуца на краката си, нахлупи над очите някаква барета и отиде в селото. Дъждът по лицето ѝ заличаваше, мислеше си тя, следите от самотната ѝ оргия. Никаква възбуда не я поддържаше, а само волята ѝ. Друга жена би подбрала как да се облече, както подобава за такава постъпка. Във всеки случай би се постарала да изглежда колкото се може по-хубава. Дори през ум не мина на госпожа Галеас да напудри лицето си, нито пък да поприкрие тъмния мъх, който покриваше устните и страните ѝ. Измита, косата ѝ нямаше да изглежда толкова мазна. Би могла да допусне, че както повечето мъже непознатият учител има слабост към уханията... Но не: без да се тъкми повече от всеки друг път, небрежна както винаги, тя отиваше да опита последните си изгледи за успех.

Мъжът, учителят, седеше срещу жена си в кухнята и разговаряше, като чушкаташе боб. Беше четвъртък, ден благословен между всичките дни. Училището се издигаше край пътя, както всички къщи в окаяното селце Сернес. Ковачницата, месарницата, кръчмата, пощата не образуваха живописна група около камбанарията. Само черквата се открояваше, притиснала към себе си гробовете на един рид, който се издига над долината на Сирон. Сернес имаше само една улица, която беше именно окръжният път. Училището се издигаше малко настрани. Децата влизаха вътре през главната врата, ала кухнята на учителя беше вдясно, на тясната пътека, която водеше към училищния двор. Отвъд се простираше зеленчуковата градина. Робер и Леон Борда още обсъждаха странното посещение, което им бе направено миналата вечер, без и да подозират какво се приближаваше към техния дом.

— Каквото и да казваш — настояваше жената, — сто и петдесет, може би двеста франка допълнително всеки месец, за да занимаваш

хлапака от замъка, все пак са нещо. Заслужаваше си трудът да се помисли...

— Не сме опрели до тях. Липсва ли ни нещо? Сега получавам почти всички книги, които са ми нужни (той завеждаше хрониката на романите и поемите в „Учителски вестник“).

— Ти мислиш само за себе си, но ние имаме и Жан-Пиер...

— Жан-Пиер също няма нужда от нищо. Да не искаш все пак той да взема уроци?

Тя се усмихна самодоволно: не, разбира се, техният син нямаше нужда от уроци; той беше винаги пръв по всички предмети. Тринадесетгодишен, той вече беше постъпил в средното училище. Беше с две години напред и навярно щеше да се наложи да повтори първия клас, тъй като нямаше да му разрешат да продължи на тая възраст. В лиця го готвеха вече за бъдеща слава. Учителите му не се и съмняваха, че ще издържи наведнаж и двата конкурса за филологическия и за физико-математическия институт.

— Да, именно! Искам да взема частни уроци.

Леон не придружи това заявление с никакъв поглед, с никакво движение, което да изразява колебание или молба. Тая слаба жена с бледи страни, с малко „червеникави коси“, чиито нежни черти си оставаха прелестни, макар че тя бе повехнала, имаше рязък, пронизителен глас, свикнала да вика, за да овладява класа.

— Трябва да взема уроци по езда.

Робер Борда продължи да отбира боба и като се престори, че взема думите ѝ за шега, каза:

— Но да, разбира се! И уроци по танц, щом като настояваш!

Смехът смалвяваше още повече неговите продълговати, но малко притворени очи. Макар че не бе бръснат и че яката му беше разкопчана, този мъж, който приближаваше четиридесетте, имаше още младежка прелест. Не беше трудно да си представи човек как е изглеждал като дете. Той стана и обиколи масата, като си помагаше с бастун с гумен връх, но накуцваше много леко. Дългият му гръб на мършава котка беше гъвкав като на юноша. Той запали цигара и каза:

— Ето още една, която иска революцията, а мечтае синът ѝ да има конюшня за езда!

Тя дигна рамене.

— Тогава защо искаш да правиш Жан-Пиер ездач? — настоя той.
— За да стане либурнски драгун със сган мръсници, които ще странят от сина на учителя?

— Не се разпалвай, пази гласа си за публичното събрание на 11 ноември...

Тя прочете по лицето му, че много е прекалила, изсипа в една паница боба от пълната си престилка и целуна мъжа си:

— Слушай, Робер...

Неговите желания бяха и нейни, той знаеше добре това. Тя го следваше сляпо, с пълно доверие. Тя не разбираше много от политика и не ѝ беше кой знае колко ясно какво ще представлява светът, когато стане революцията. Но все пак някакви избраници щяха да водят страната, тя беше уверена в това: най-умните, най-образованите, но също и ония, които носят в себе си достойнства на водачи.

— Да, така е! И аз искам Жан-Пиер да умее да язди и най-вече да придобие ловкост, смелост, дързост, които малко му липсват. Има всички други качества, освен тези...

Робер Борда следеше зареяния поглед на жена си: тя не го виждаше; в този миг сърцето ѝ беше далеч от него.

— Висшият педагогически институт възпитава елит от преподаватели за университета — забеляза той малко рязко. — Той е създаден именно за това.

— Ами! Та поогледай се малко — всички министри, всички големи писатели, всички водачи на партии са излезли оттам. Първо Жорес и Леон Блум!...

Той я прекъсна:

— А аз ще бъда много горд, ако Жан-Пиер защити добре тезата си и преподава един ден във филологическия факултет. Не му пожелавам нищо повече... Или може би в Сорбоната... или кой знае? Може пък в Колеж дьо Франс... Това ще бъде наистина хубаво!

Тя се засмя кисело:

— О-хо-хо! Сега е мой ред да се възхитя от такъв прословут революционер като тебе! Та ти си въобразяваш, че всички тия вехтории ще останат?

— Разбира се! Университетът ще бъде преобразен, обновен, но висшето образование във Франция ще си остане винаги висше образование... Ти не знаеш какво говориш...

Той млъкна: някаква жена изникна в мъглата през стъклената врата.

— Коя ли е пък тая?

— Някоя майка, която идва да ни дотяга и да се оплаква, че сме били несправедливи към момиченцето ѝ.

Преди да влезе, Пол стърга дълго обущата си, за да ги изчисти от калта. Те не я познаха. Не знаеха коя е тая странна жена, нахлупила баретата до черните си и окръжени със сенки очи, с пламнало лице, покрито с мъх като на момче. Тя не се представи. Каза на Робер, че е майката на детето, за което баронеса дьо Сернес е идвала да му говори снощи. Мина известно време, докато той разбере за кого ставаше дума, но Леон беше отгатнала вече.

Тя въведе госпожа Галеас в една ледена стая и дигна капациите на прозорците. Всичко светеше: подът, бюфетът и масата, стил Левитан. Завеса от кремава дантела забулваше прозореца. Грамадни хортензии хвърляха огромна сянка на тавана. Тапетите бяха тъмновинени.

— Ще ви оставя с моя мъж...

Пол възрази, че няма да му съобщи нищо тайно: трябва да разсее едно недоразумение, нищо повече. Приливът на кръв, който обагри страните на Робер Борда, беше недъг, който му бе останал от младини. Ушите му пламнаха. Дали тая дама със зъл поглед щеше да го принуди да се обяснява заради снощната си шега? Но да! Тя имаше нахалството да говори за това и без никакво стеснение. Бояла се, казва тя, да не би свекърва ѝ да е разбрала зле някоя съвсем невинна мисъл и да си е тръгнала сърдита. Тя нямала никакво намерение да принуждава господин Борда да повтаря отказа си; но щяла да бъде огорчена, ако тази неприятност създадяла в селото нов враг на беззащитната жена, която представлявала тя — той именно бил единственият, от когото тя с право можела да очаква да я разбере по-добре.

Горящите ѝ очи сновяха от Робер към Леон. Малко увисналият крайчец на устата ѝ правеше трагично това голямо, мъхнато лице, тая маска. Робер мънкаше, че му е много неприятно, че не е влагал никакъв лош умисъл в думите си. Пол го прекъсна рязко и се обърна към Леон:

— Никога не съм се съмнявала в това. Известно е, че и двамата познавате добре тоя край и клюките, които се пръскат.

Разбираха ли те намека? Знаеха ли мълвата, която се носеше: че учителят е бил ранен в тила, далеч от огнената линия? Някои подмятаха, че сам бил изпразнил така нескопосно пушката си... Те сякаш не се трогнаха. Пол не знаеше дали ги беше засегнала. Тя добави:

— Зная, госпожо, че вие принадлежите към стар род от Кадийяк...

Родителите на Леон действително бяха дребни селски собственици от стар корен, но на тях гледаха с много лошо око поради напредничавите им възгледи: дъщеря им не се беше венчала в черква; съмнително беше дали малкият Жан-Пиер беше кръстен. За да останат при близките си, Борда бяха отказали повишение, което щяло да стане бързо.

— Сернес — казваше Пол — има учител, когото не заслужава.

Юношеското лице пак поруменя. Тя настоя: но да! Известно й било, че само от Робер Борда зависело да стане народен представител. Той пак се изчерви, подигна рамене:

— Вие се подигравате с мене!

Леон се смееше:

— О, госпожо! Ще накарате моя беден Робер да се възгордее!

Усмивка смаляваше продълговатите очи на младия мъж.

— Не аз казвам това, а господин Лусто, нашият управител и ваш приятел, ако не се лъжа? Един роялист, който умее да бъде справедлив към противника си. Когато една жена има мъж като вашия, не бива да се бои да бъде честолюбива.

Тя добави шепнешком:

— Ех, да бях на вашето място!... — Тия думи бяха казани, както подобава. Намекът за жалкия й мъж едва се долавяше.

— Първият голям човек от нашия род ще бъде нашият син Жан-Пиер, нали, Леон? — засмя се учителят.

Малкият Жан-Пиер ли? Любезна усмивка отпусна лицето на дамата. Но да, славата му била стигнала и до нея, господин Лусто често й бил говорил за него. Колко щастливи и горди трябвало да бъдат те! Още една въздишка, още едно напомняне за собственото й нещастие. Но той път тя не се побоя да наблегне:

— Щом като споменах детето-чудо, трябва все пак да ви поговоря за своя нещастен син. Свекърва ми може да е преувеличила.

Той е недоразвит, наистина! Разбирам, че това ви е уплашило!

Робер живо възрази, че единствената причина за отказа му били неговата заетост и страхът, че няма да може да се посвети на тая нова задача: секретарството в общината, неговите лични работи запълвали цялото му свободно време, което не отдавал на момчетата от селото.

— Да, зная, че работите много. Чувала съм дори, че някои статии без подпис в „Ла Франс дю Сюд-Уест“... — добави тя някак примамливо и съучастнически.

Страните и ушите на учителя пак пламнаха. За да сложи край на приказките ѝ, той зададе няколко въпроса за малкия Гийом. Момчето пишело и четяло свободно? Случвало му се дори да чете за собствено удоволствие? Та тогава нищо не е загубено.

Пол стоеше нерешителна: трябваше да не го отчайва предварително и все пак той да бъде подготвен за слабоумието на своя бъдещ ученик. Да, наблегна тя, той четял и препрочитал две-три книги. Прелиствал непрестанно сборниците „Сен-Никола“ от 90-те години, но нищо не показвало, че е запомнил нещо от тях. О! И после той не бил много забавен, нито пък много приятен, нейният беден „мърльо“! Трябвало да бъдеш майка: самата тя понякога едва го понасяла... Учителят я съжали. Той предложи да приеме момчето, за да го опознае, вечерта, към пет часа, когато си отидат децата. Но не се обвързвал с нищо, преди да го види... Пол сграби двете му ръце. Гласът ѝ беше задавен от донякъде престорено вълнение, когато тя добави:

— Мисля за сравнението, което неизбежно ще направите между моя нещастен син и Жан-Пиер.

Тя извърна леко глава, сякаш за да прикрие срама си. Колко вдъхновена беше тоя ден! Двамата учители, привикнали на враждебна атмосфера, подозрителни за селяните, както и за собствениците, смятани от духовенството за народни врагове, никога не биха си представили, че можеше да им се случи такова нещо: някой от замъка да има нужда от тяхното благоволение, да дойде като просител и не само да се възхищава от тях, но да им завижда. С какво смирение тая жена беше намекнала за своя мъж, за своя недоразвит син! Насърчен малко от случката и като си спомни, че тая барета и мушамата прикриваха истинска баронеса, Робер подхвърли добродушно:

— Чудя се, госпожо, че вие не се боите от моето влияние над малкия... Знаете ли, че аз имам неправилни идеи.

Смях сбърчи слепите ѝ очи; виждаше се само блясъкът на присвитите ѝ очи.

— Вие не ме познавате — каза сериозно Пол, — не знаете каква съм.

Не биха ѝ повярвали, ако започнеше да ги уверява, че тя желаше нейният нещастен син да може да се поддаде на това влияние.

— Тъй като аз съм също така чужда като вас на възгледите на своята среда... Някой ден ще ви разкажа...

Така тя подготвяше бъдещи откровения. Трябваше да не добавя нищо, да не проваля нищо. Тя се сбогува вече с домакините, смаяни от това, което тя току-що им беше казала за своите възгледи. Уговориха се, че ще доведе Гийом на другия ден, след четири часа. И изведнаж тя заговори като знатна дама, подражавайки на свекърва си и на зълва си Арби:

— Много съм ви благодарна. Не знаете каква услуга ми направихте! Да, да, разбира се! Не можете и да знаете!

— Явно, че ѝ харесваш — забеляза Леон. Тя разчисти масата и взе да поправя с въздишка куп упражнения.

— Не я намирам толкова неприятна.

— Такава ли била работата? Тя се държи с тебе почтително, но искаш ли да ти кажа? Пази се от нея.

— Мисля, че е малко луда... Във всеки случай е разпалена.

— Луда, която знае какво иска. Спомни си какво разправят хората... Историята ѝ със свещеника! Бъди нащрек!

Той стана, разкърши дългите си ръце и каза:

— Нямам слабост към брадати жени.

— Тя нямаше да бъде толкова грозна — забеляза Леон, — ако се докарваше повечко.

— Сега си спомням какво ми разказваше Лусто — тя не била истинска благородница. Дъщеря е или племенница на Мьолиер, бившия кмет на Бордо... Защо се смееш?

— Защото изглеждаш разочарован, че не е истинска благородница...

Той сякаш се ядоса, подигна рамене, застана на прага, опря се на стената и задуха в лулата си.

Докато майка му уреждаше да го предаде на червения учител, малкото зайче, измъкнато от леговището му, беше отчаяно, че още се гуши там; то мигаше на ослепителната светлина на възрастните. Докато майка му я нямаше, бе избухнал спор между трите благосклонни божества: татко, маминка и фройлайн. Истината е, че баба и фройлайн често се счепкваха почти винаги за нищо. Австрийката си позволяваше понякога някои приказки — вечно почтителната употреба на трето лице правеше грубостта им още по-странна. Но тоя път Гийом смътно долавяше, че самата фройлайн желаше той да бъде даден на учителя:

— Защо да не стане образован господин? Мисля, че не е по-лош от другите!

И като се обърна към Гийом, му каза:

— Иди да си поиграеш вън, иди, пиленцето ми, иди, душичката ми...

Той излезе, после пак се вмъкна в кухнята: нали беше прието, че дори да чува всичко, той всъщност не разбира нищо?

Баронесата не благоволи да отговори на фройлайн, а хокаше сина си, седнал на любимото си сламено кресло край огнището в кухнята: зиме той прекарваше там дъждовните следобеди, като си увиваше книжки или лъскаше, пушките на баща си, с които никога не си беше служил.

— Прояви се един път през живота си като мъж, Галеас! — умоляваше го старата жена. — Трябва да кажеш само една дума: не и не! Не искам да дам сина си на тоя комунист... — после остави бурята да отминне.

Но фройлайн недоволствуваше:

— Не слушай госпожа баронесата (тя говореше на „ти“ на Галеас, когото беше кърмила). Защо Гийу да не бъде образован като децата на Арби?

— Оставете Арби на мира, фройлайн. Те нямат нищо общо в случая. Не искам моят внук да приеме възгледите на тоя човек: в това се състои цялата работа.

— Миличкото ми! Като че ли ще го занимават с политика!...

— Не става дума за политика... Ами религията? Какво ще кажете за религията? Той и така е толкова слаб по катехизис...

Гийом наблюдаваше баща си — неподвижен, впил поглед в пламналите съчки, той не показваше с нищо, че клони към тая или към оная страна. Зяпнал, Гийу се мъчеше да разбере.

— Госпожа баронесата всъщност не дава пукната пара, че той ще живее по-късно като селянин... Кой знае дали тя не желае това в края на краищата!

— Няма какво да се застъпвате пред мене за моя внук! Това е все пак прекалено! — подчерта баронесата с престолено възмущение, което издаваше някакво смущение.

— Да, да, госпожа баронесата обича много Гийу, доволна е, че той е тук, при нея; но тя разчита на други, когато мисли за бъдещето на рода...

Баронесата нарече фройлайн „бъбрива сврака“. Ала кресливият глас на австрийката лесно заглушаваше гласа на господарката ѝ:

— Доказателството е, че след смъртта на Жорж се реши големият син на Арби, Станислас, да прибави името Сернес към името Арби, като че не е останал никакъв Сернес на този свят, като че Гийу не се нарича Гийом дьо Сернес!

— Детето слуша — каза внезапно Галеас. И пак занемя. Фройлайн хвана детето за раменете и нежно го избута навън. Но то остана в килера, откъдето чу фройлайн да крещи:

— Ето едно дете, което не би могло да се нарече Дезире^[1], когато се е родило! Госпожа баронесата помни какво ми каза: че навярно рядко някой болен прави дете на своята болногледачка...

— Не съм ви казвала нищо подобно, фройлайн. Галеас се чувствуваше много добре... Нямам навика да бъда толкова груба.

— Все пак госпожа баронесата навярно си спомня, че детето не беше предвидено. Аз познавах своя Галеас, знаех, че не е по-сакат от кой да е друг, както сама се уверихте...

Подозрителен пламък блесна между розовите клепки без ресници на австрийката. „Вашите свински очи...“ — ѝ беше казала веднаж госпожа Галеас.

Засегнатата, баронесата ѝ обърна гръб.

Опрял нос на стъклото на килера, Гийу гледаше как се пръскаха дъждовните капки, всяка от които приличаше на малко танцуващо човече. Възрастните се занимаваха непрестанно с него и се бяха разединили заради него. Не би могло да го нарекат Дезире. Той искаше да си спомни пак ония приказки, които си разказваше сам, които само той знаеше, но този път беше невъзможно да се отърве от бедата, освен ако учителят потвърдеше отказа си. Тогава Гийу щеше да бъде много щастлив и не би дал и пукната пара, че не е бил желан. Той искаше само да не го събират с други деца, които щяха да го измъчват, да няма работа с учители, които говорят високо, които се ядосват, които изговарят грубо думи без никакъв смисъл.

Маминка не го беше желала, нито майка му, разбира се! Знаели ли са те предварително, че той няма да бъде като другите? Ами бедният татко? Във всеки случай той нямаше да го избави от учителя, баронесата непрестанно му повтаряше:

— Трябва да кажеш само „не“... Та това не е трудно! Повтарям ти, че трябва да кажеш само „не“... Щом трябва, ще кажеш само „не“...

Но той клатеше, без да продума, голямата си сива, къдрава глава. Накрая каза:

— Нямам право...

— Какво значи това, Галеас? Бащата има всички права, щом става дума за образованието на децата.

Но той продължаваше да клати упорито глава, като повтаряше:

— Нямам право...

В този миг Гийом се върна разплакан и се хвърли в скута на фройлайн:

— Мама иде! Смее се самичка. Сигурно учителят се е съгласил.

— Какво от това? Той няма да те изяде, хапльо. Избършете му носа, фройлайн! Това дете е отвратително!

Той изчезна в пералнята, когато майка му прекрчаваше тържествуваща прага на кухнята.

— Всичко е наред — заяви тя. — Ще му заведе Гийом утре в четири часа.

— Ако мъжът ви се съгласи.

— Разбира се, майко. Но той е съгласен, в това няма никакво съмнение, нали, Галеас?

— Във всеки случай, дъще, малкият ще ви отвори работа, уверявам ви.

— Къде е той всъщност? — запита Пол. — Струва ми се, че го чух да подсмърча.

Тогава от пералнята излезе Гийом в най-окаяния си вид, с омацано със слюнки, сополи и сълзи лице.

— Няма да отида! — простена той, без да погледне майка си. — Няма да отида при учителя!

Пол винаги се беше срамувала от него; но тоя ден зад малкото, начумерено същество изникваше бащата в креслото си; зиналата уста на детето беше отражение на една друга, лигава и студена уста. Със сдържан гняв, с почти тих глас Пол каза:

— Не мога да те замъкна насила. Тогава не остава нищо друго, освен да те дам пансионер в лица.

Баронесата дигна рамене:

— Знаете много добре, че няма да държат там горкото дете.

— Тогава единствено разрешение остава някой изправителен дом...

Толкова често бяха плашили Гийу с изправителни домове, че той имаше някаква смътна и ужасна представа за тях. Разтрепера се и застена:

— Не, мамо! Не, не... — хвърли се у фройлайн и скри лицето си в меката ѝ гръд.

— Не ѝ вярвай, миличкото ми... Допускаш ли, че ще ѝ позволя?...

— Фройлайн няма думата в случая. И тоя път не говоря на шега, събрах вече сведения, имам адреси — добави Пол с някакво весело раздражение.

Но най-силно потресе детето високият смях на маминка:

— Защо не го сложите в чувал, дъще? Защо не го хвърлите в реката като коте?

Обезумяло от ужас, то триеше лицето си с мръсната си кърпа:

— Не, маминко, не, не в чувал!

То нямаше никакво чувство за ирония и вземаше всичко буквално.

— Малък глупчо! — каза баронесата и го притегли към себе си. Но после го отблъсна леко:

— Не знае човек как да го хване. Какъв мърльо! Изведете го, фройлайн. Иди да се измиеш, иди...

Той тракаше със зъби:

— Ще отида при учителя, мамо, ще бъда послушен!

— А! Поумня ли най-сетне!

Фройлайн му миеше лицето на чешмата в пералнята.

— Плашат те, пиленцето ми, не им вярвай, не им обръщай внимание!

Тогава Галеас стана и без да погледне никого, каза:

— Грее слънце. Ще дойдеш ли с мен на гробищата, момчето ми?

Гийу се боеше много от разходките с баща си, но този път на драго сърце се остави той да го хване за ръка и тръгна след него, като продължаваше да подсмърча.

Дъждът беше престанал. Мократа трева блестеше на хладното слънце. Пътят извиваше край селото, през ливадите. Обикновено Гийом се плашеше от кравите, които повдигаха глава и го следваха продължително с поглед, сякаш се канят да бодат. Бащата му стискаше ръката и не продумваше нито дума. Те можеха да вървят с часове, без да си проговорят. Гийу не знаеше, че това мълчание тежеше на клетия човечец, че той напразно се мъчеше да измисли нещо; но какво можеше да каже на едно малко момче? Влязоха в гробищата през една дупка, обрасла с коприва, зад гърба на черквата.

Гробовете още бяха покрити с повехнали цветя от задушница. Галеас пусна ръката на сина си и взе една количка. Гийом го гледаше как се отдалечава. Кафявата кърпена фланелка, дъното на панталона, което изглеждаше празно, голямата четина под малката барета — това беше баща му. Той остана, седнал на един надгробен, почти хлътнал камък, който късното есенно слънце едва бе затоплило. Но му беше студено. Мина му през ума, че може да се разболе, че може на следния ден да не бъде в състояние да излезе. Смъртта... Да стане като тези, които се мъчеше да си представи в тая мазна земя: мъртвите, тия човешки къртици, чието присъствие издават само малките могилки.

Отвъд стената той виждаше полето, вече безлюдно поради приближаващата зима, зъзнещите лози, сякаш мазната, лепкава земя — нечовешка стихия, където е също такава безумие да се впуснеш, както

и по морските вълни. В полите на хълма един ручей, придошъл от дъждовете, течеше към реката Сирон, разстилаха се тайнствени блата, преплетени гъсталаци. Гийу беше чувал, че понякога там дигали по някой бекас. И прогоненото от своята дупка дете трепереше от страх и студ сред враждебния живот, сред неприязнената природа. На склона на хълмовете блестеше червеният цвят на новите фабрични керемиди, но погледът му неволно търсеше потъмнелите от дъжда розови, кръгли керемиди. Съвсем близо до него пукнатини оскверняваха гърба на черквата; едно стъкло беше пукнато. Той знаеше, че „дядо господ го нямаше там“, че господин свещеникът не искаше да остави там дядо господ, тъй като се боеше от богохулство. Дядо господ не беше и в параклиса на замъка, където фройлайн трупаше метли, сандъци, счупени столове. Къде се намираше богът на този жесток свят? Къде ли беше оставил някаква следа от себе си?

Гийу почувствува студ. Коприва опари прасеца му. Той стана и пристъпи до пирамидата на паметника на покойниците, който бе осветен миналата година. Тринадесет имена в това селце: Сернес Жорж, Лаклот Жан, Лапер Жозеф, Лапер Ернест, Лартиг Ръоне... Гийом виждаше кафявата фланела на баща си да се навежда между гробовете, да се изправя, чуваше как скърца колелото на количката. Утре щяха да го предадат на червения учител. Учителят можеше да умре ненадейно тая нощ. Можеше да стане нещо: циклон, земетресение... Но не, нищо никога не би могло да заглуши ужасния глас на майка му, нищо не би угасило злите, приковани върху него очи, които го караха да чувствува едновременно своята хилавост, мръсните си колене и смъкнатите си чорапи; тогава Гийом преглъщаше слюнката си и за да обезоръжи своя враг, затваряше уста... Но ожесточеният глас гърмеше и той сякаш го чуваше и тук, в тия малки гробища, където зъзнеше: „Върви, където щеш, но да не те виждам вече.“

В същия този час Пол бе запалила огъня в стаята си и си мислеше. Човек не може да накара да го обичат, когато пожелае, не може да наложи да го харесват, но никаква земна, нито небесна сила не е в състояние да попречи на една жена да избере някой мъж и да го провъзгласи за бог. Него лично това не го засяга, тъй като не му искат в замяна нищо. Тя е решила да направи този кумир смисъл на живота си.

Оставаше ѝ само да издигне олтар в своята пустиня и да го обрече на това къркосо божество.

Другите започват винаги да умоляват в края на краищата своя бог, но тя бе решила да не очаква нищо от него. Щеше да му открадне само това, което може да се вземе незабелязано. О, чудотворна мощ на прикрития погледи на мисълта, която не подлежи на надзор! Някой ден може би щеше да ѝ се отдаде да си позволи някакъв порив, може би този бог щеше да я остави да опре устни о ръката му...

[1] Дезире — собствено име, което означава „желан“. — Б.пр. ↑

III

Майка му бързо го тътреше по пътя, набразден от пълни с вода коловози. Те срещаха деца от училището, които се прибираха вкъщи мълчаливи и навъсени. Невидимите чанти, които те носеха на гръб, издуваха пелерините им. Мрачните или ясни очи на тия малки гръблъвци блестяха в дъното на качулките им. Гийу си мислеше, че те щяха да станат негови палачи, ако трябваше да учи и да играе с тях. Но той щеше да бъде предаден сам на учителя, който щеше да се занимава само с него, да съсредоточи върху него страшната сила на възрастните, за да смаже малкия Гийом с въпросите си, за да го измъчва с обяснения и доводи. Тая сила нямаше да се излива върху цял един клас. Гийу трябваше сам да устоява на това чудовище на науката, възмутено и озлобено срещу едно дете, което дори няма да знае смисъла на думите, с които ще го зашеметяват.

Той отиваше на училище в часа, когато другите момчета се връщаха оттам. Това го потресе: той сякаш почувствува, че е различен от тях, почувствува самотата си. Сухата и топла ръка, която стискаше неговата, я притисна още по-силно. Равнодушна, ако ли не вражеска сила, го мъкнеше. Затворена в някакъв непознат свят на страсти и мисли, майка му не му продума нито веднаж. Ето вече първите къщи в здрача, който те забулват и изпълват с дъха на своя дим, сиянието на лампите и огньовете зад мътните стъкла и още по-ярката светлина на странноприемницата „Дюпюи“. Две каруци бяха спрели; широките гърбове на биволарите мърдаха пред тезгяха. Още миг — тая светлина, там беше... Той си спомни грубия глас, с който маминка му разказваше за Палечко: „*Ето къщата на човекоядеца!*“ Той разпознаваше вече през стъклената врата жената на човекоядеца, която навярно дебнеше жертвата си.

— Защо трепериш, глупчо? Господин Борда няма да те изяде!

— Може да му е студено.

Тя дигна рамене и каза с досада:

— Не, от нерви е. Прихваща го, не се знае от какво. На година и половина имаше гърчове.

Зъбите на Гийу тракаха. Чуваше се само това тракане и махалото на големия часовник.

— Леон, свали му обувките — каза човекоядецът. — Сложи му вълнените чорапи на Жан-Пиер.

— Моля ви — възрази Пол. — Не си правете този труд.

Но Леон вече се връщаше с чифт чорапи. Тя взе Гийу на скута си, свали му пелерината и се приближи до огъня.

— Такова голямо момче! — каза майка му. — Не те ли е срам? Не донесох нито книги, нито тетрадка — добави тя.

Човекоядецът я увери, че нямало нужда: тая вечер щели да си поговорят, да се опознаят.

— Ще мина след два часа — каза Пол.

Гийу не чу думите, които майка му и учителят си размениха шепнешком на прага. Той разбра, че тя си бе отишла, защото не му беше вече студено. Вратата бе затворена.

— Ще ни помогнеш ли да почушкаме боб? — запита Леон. — Или не знаеш да чушкаш боб?

Той се засмя и каза, че помагал винаги на фройлайн. Успокои се, като му заговориха за боб. После се осмели да добави:

— У нас го прибраха отдавна.

— О, този е късен! — обясни учителката. — Има много изгнил, трябва да се отбере.

Гийу се приближи до масата и се залови за работа. Кухнята на Борда беше като всички кухни, с голямо огнище, където висеше гърне, окачено на веригата, с дълга маса, с медни менци на една полица, с гърнета със спържа на друга и с два свински бута, окачени на гредите, покрити с торби... И въпреки това Гийу бе попаднал в чуден и прелестен свят. Дали не беше уханието на лулата, която господин Борда и угаснала почти не вадеше от устата си? Но най-главното — навсякъде имаше книги, а на бюфета и върху една масичка, която беше под ръка на учителя, лежаха купчини вестници. Прострял крака, той разрязваше едно списание с бели корици и с червено заглавие, без да обръща никакво внимание на Гийу.

Над огнището бе окачен портретът на едър брадат мъж със скръстени ръце. Отдолу бе напечатана някаква дума, която детето се

мъчеше да прочете шепнешком от мястото си:

— Жо... Жор...

— Жорес — каза внезапно човекоядецът. — Ти знаеш ли кой е Жорес?

Гийу поклати отрицателно глава. Леон се намеси:

— Да не започнеш да му говориш за Жорес?

— Той ми говори за него — отвърна Борда.

Той се смееше. Гийу хареса тия присвити от смеха очи. Искаше му се да узнае кой беше Жорес. Не му дотягаше да отбира боба. Беше направил купчина от развален боб. Оставили го бяха на мира. Можеше да си мисли, за каквото си иска, да разглежда човекоядеца, човекоядката и дома им.

— Дотегна ли ти вече? — попита внезапно господин Борда.

Учителят не четеше списанието; той преглеждаше съдържанието, спираше се на подписите, приближаваше брошурата до лицето си, душеше я жадно. Списанието идваше от Париж... Той мислеше за необикновеното щастие на ония, които сътрудничеха в него. Представяше си техните лица, редакцията, където те се срещаха, за да разменят мнения: ония хора, които знаят всичко, „които са изучили идеите...“ Леон не знаеше, че той бе изпратил в списанието една статия за Ромен Ролан. Получил беше много учтив отговор, но отказ. Статията имала строго подчертан политически характер. Дъждът се стичаше вече по керемидите, препълваше капчуците. Човек има да живее само един живот. Робер Борда никога няма да опознае живота в Париж. Господин Лусто казваше, че той, Борда, би могъл да създаде произведение за живота, който водеше в Сернес... Посъветвал го беше да напише дневника си. Но той не се интересуваше от себе си. Другите също почти не го интересуваха. Би му било приятно да ги убеждава, да им наложи възгледите си, но тяхната своеобразност не привличаше вниманието му... Той имаше дар-слово, умееше да пише бързо статии. Господин Лусто намираше неговите дописки в „Ла Франс дю Сюд-Уест“ по-хубави от всичко, което се печаташе в Париж, с изключение на материалите в „Аксион Франсез“. Според Лусто в „Юманите“ нямало равен на него. Париж... Той бе обещал на Леон, че никога няма да напусне Сернес, дори когато Жан-Пиер влезе в Екол Нормал... Дори по-късно, когато „издигналият се“ син заемеше най-

голяма служба. Не бива да се притеснява, да му се пречи. „Всеки да си знае мястото“ — казваше Леон.

Робер бе прилепил чело о стъклото на вратата, обърна се и видя устремени в него нежните, влажни очи на Гийу, които той извърна веднага. Сети се, че детето обичало да чете.

— Дотегна ли ти да чушкаш боб, момчето ми? Искаш ли да ти дам някоя книжка с картинки?

Гийу отвърна, че му е все едно дали ще бъде с картинки.

— Покажи ми библиотеката на Жан-Пиер — предложи Леон, — ще може да си избере.

Детето мина след учителя, който носеше малка лампа в ръка, през стаята на домакините. Тя му се видя великолепна. На грамадното легло с резба се разстилаше пух с черешов цвят, сякаш сироп от френско грозде бе разлян върху покривката. Увеличени снимки бяха окачени високо към тавана. После господин Борда го въведе в по-малка стая, където лъхаше на застоял въздух. Учителят дигна гордо лампата и Гийу се възхити от стаята на сина.

— Разбира се в замъка трябва да е по-хубаво... но все пак — добави самодоволно учителят — тук не е лошо...

Детето не вярваше на очите си. За пръв път малкият обитател на замъка си помисли за дупката, в която спеше. В нея се носеше дъхът на госпожица Адриен, която кърпеше бельото на замъка и прекарваше там следобедите. Един манекен, който не служеше за нищо, стоеше до шевната машина. На едно сгъваемо легло, покрито с одеяло, спеше фройлайн, когато Гийу боледуваше. Той си представи изведнаж изтърганото килимче, върху което толкова често беше разливал гърнето си. А тая стая, бялото легло със сини рисунки, библиотеката със стъкла, пълна с книги, принадлежаха само на Жан-Пиер Борда.

— Почти всички са награди — забеляза господин Борда. — Той винаги вземаше всички награди в своя клас.

Гийу докосваше с ръка всеки том.

— Избери, която искаш.

— О! „Тайнственият остров“... Чели ли сте я? — попита детето, вдигнало светналите си очи към господин Борда.

— Да — каза учителят, — когато бях на твоите години... Но представи си, че съм я забравил... Беше някаква робинзоновска история, ако не се лъжа, нали?

— О! Тя е много по-хубава от „Робинзон“! — възкликна ревностно Гийу.

— Защо е по-хубава?

Неочакваният въпрос накара детето да се свие в черупката си. То придоби отново разсеяния си, почти тъп вид.

— Мисля, че беше някакво продължение — добави след кратко мълчание господин Борда.

— Да, трябва да си чел „Двадесет хиляди левги под водата“ и „Децата на капитан Грант“. Не съм чел „Двадесет хиляди левги под водата“... Но въпреки това разбирам всичко! Само когато Сайрес Смит прави разни неща, динамит например... Винаги прескачам тия страници...

— Нямаше ли някакъв изоставен човек, когото другарите на инженера откриват на един съседен остров?

— Да, да, Ейртон, спомняте ли си? Колко е хубаво, когато Сайрес Смит му казва: „Ти пак си човек, щом плачеш...“

Без да погледне детето, господин Борда взе голямата червена книга и му я подаде.

— Вземи, потърси мястото... Струва ми се, че имаше някаква картина.

— Тя е на края на петнадесета глава — каза Гийу.

— Хайде, прочети ми цялата страница... Ще си спомня за своето детство.

Господин Борда запали една газена лампа и накара Гийу да седне на масата, която Жан-Пиер беше изцапал с мастило. Детето започна да чете със сподавен глас. Учителят долови отначало само няколко думи. Той беше седнал малко настрани, в тъмното, и почти сдържаше дъха си, сякаш се боеше да не уплаши някое диво птиче. След малко четецът се разпали... Навярно беше забравил, че го слушат:

— „Като стигнаха там, където растяха първите хубави горски дървета, чиито клонки вятърът леко поклащаше, непознатият сякаш вдъхна опиянен приятното ухание, с което бе напоен въздухът, и дълбока въздишка се изтръгна от гърдите му. Преселниците стояха зад него, готови да го задържат, ако се опита да побегне! И наистина той за малко щеше да се хвърли в реката, която го отделяше от гората, краката му се обтегнаха като пружина... но почти веднага се овладя, отпусна

се на земята и едра сълза се отрони от очите му: «Ах! — извика радостен Сайрес Смит. — Ти пак си човек, щом плачеш!»

— Колко е хубаво! — каза господин Борда. — Сега си спомням... Островът не беше ли нападнат от каторжници?

— Да, Ейртон разпознава пръв черния флаг... Искате ли да ви прочета?

Учителят отдръпна малко стола си. Той би могъл, той би трябвало да се учуди, като чуеше възторжения глас на детето, което минаваше за тъпоумно. Той би могъл, той би трябвало да се радва на задачата, която му се възлагаше, на силите, които имаше в себе си, да спаси това малко, разтреперано същество. Но той чувствуваше детето само през своето собствено вълнение. Той беше четиридесетгодишен мъж, изпълнен с желания и с мечти, и никога нямаше да напусне това училище край пустия път. Той разбираше, той преценяваше всичко, което бе отпечатано в списанието, чийто дъх на лепило и на мастило поглъщаше жадно. Всички подигнати там спорове му бяха близки, макар че той можеше да разговаря за тях само с господин Лусто. Леон би могла да разбере много неща, но тя предпочиташе работата. Физическата ѝ дееспособност се увеличаваше с нарастването на умствената ѝ леност. За нея беше гордост да бъде толкова уморена вечер, че да не може да си отвори очите. Тя жалеше понякога мъжа си, тъй като беше достатъчно умна, за да разбере, че той страдеше, но Жан-Пиер щеше да бъде тяхната отплата. Тя мислеше, че един мъж на възрастта на нейния съпруг на драго сърце би оставил сина да осъществи несбъднатите му мечти... Така мислеше тя!

Той забеляза, че детето бе прочело главата докрай и беше млъкнало.

— Да продължа ли?

— Не — каза господин Борда, — почини си. Ти четеш много добре. Искаш ли да ти дам някоя книга на Жан-Пиер?

Детето стана бързо и пак започна да разглежда всички книги една по една, като разчиташе шепнешком заглавията.

— „Без дом“, хубава ли е?

— Жан-Пиер я харесваше много. Сега четете по-сериозни книги.

— Мислите ли, че ще я разбере?

— Разбира се, че ще я разбереш! С моите ученици аз нямам много време да чета... Но ти ще ми я разказваш всеки ден: това ще ме

развлича.

— Ами! Зная много добре, че се шегувате...

Гийу се беше приближил до камината. Той разглеждаше някаква снимка, опряна на огледалото: гимназисти, наредени около двама учители с пенснета, чиито големи колене опъваха панталоните им. Той попита дали Жан-Пиер е между тях.

— Да, на първата редица, вдясно от учителя.

Гийу си помисли, че щеше да го познае, дори да не бяха му го показали. Неговото лице изпъкваше между толкова незначителни физиономии. Дали то се дължеше на всичко онова, което му бяха разказвали за Жан-Пиер? За пръв път детето разпознаваше едно човешко лице. Дотогава то можеше да разглежда дълго някоя картина, без да се вгледа в чертите на въображаемия герой. То си помисли изведнаж, че това момче с широко чело и малки къдрици и с бръчка между веждите беше същото, което четеше тия книги, което работеше на тая маса, което спеше в това легло.

— Само негова ли е тая стая? Никой ли не влиза тук, без той да пожелае?

А то беше сам-само в нужника... Дъждът се лееше по покрива. Колко приятно трябва да е да живееш тук, сред книгите, на сигурно място... отделен от другите хора. Но Жан-Пиер нямаше никаква нужда от закрила: той беше пръв в класа си по всички предмети. Взел дори наградата по гимнастика, казваше господин Борда. Леон откряна вратата.

— Майка ти е тук, момчето ми.

Той тръгна пак след учителя, който носеше лампата, и прекоси спалнята. Пол дьо Сернес грееше край огъня изкаляните си обуца. По стар навик навярно се беше скитала из затънтените пътеки.

— Нищо не можахте да изкопчите от него, разбира се, нали?

Учителят възрази, че заниманието не е минало никак лошо. Детето беше навело глава; Леон му закопчаваше пелерината.

— Ако обичате да ме изпратите малко — предложи Пол, — не вали вече, ще ми кажете впечатлението си.

Господин Борда откачи мушамата си. Жена му го последва в стаята: нима ще тръгне да кръстосва нощем пътищата с тая луда? Ще започнат да го сочат с пръст. Но той я нахока. Пол, която беше отгатнала причината за тяхната тиха кавга, се престори, че не е чула

нищо и продължи да отрупва на прага Леон с любезности и благодарности. Най-после! Тя пристъпваше до учителя във влажната нощ. Каза на Гийу:

— Върви пред нас! Не ни се въвирай в краката!

После запита настойчиво:

— Не крийте нищо от мене. Колкото и тежка да е вашата преценка за една майка...

Той тръгна по-бавно. Как да не се съгласи с Леон? Не биваше да минава през снопа светлина пред вратата на странноприемницата „Дюпюи“. Но дори и да беше уверен, че няма да го видят, той би се държал в отбранително положение. Нали винаги бе постъпвал така с жените още от юношеските си години? Те все го търсеха, а той се измъкваше, но не за да тичат подире му. Наближаваха странноприемницата и той се спря.

— Ще поговорим по-добре у дома, утре по обед. Излизам от общината малко преди дванадесет.

Тя знаеше защо той нямаше да пристъпи нито крачка повече. Зарадва се на това, което приличаше на начало на съучастничество.

— Да, да — пошепна му тя, — така ще бъде по-добре.

— До утре вечер, мой малък Гийом. Ще ми почетеш „Без дом“.

Господин Борда докосна само с пръст баретата си. Пол не го виждаше вече, но продължаваше да чува тракането на бастуна му о камъните. Детето също застана за миг неподвижно сред пътя, загледано в светлината, която озаряваше къщата на Жан-Пиер Борда.

Майка му го хвана за ръка. Тя не му задаваше никакъв въпрос: нямаше какво да се изкопчи от него. Всъщност беше й все едно! Утре щеше да се състои първата среща, първият разговор насаме. Тя стискаше много силно ръчичката на Гийу и от време на време чувствуваше, че краката й леденеят от дъжда.

— Приблужи се до огъня! — каза фройлайн. — Целият си вир-вода.

Очите на всички бяха устремени към него. Трябваше да отговаря на въпросите им.

— Е, нали не те лапна учителят?

Той поклати глава.

— Какво прави тия два часа?

Той не знаеше какво да отговори. Какво беше правил всъщност? Майка му го ощипа по ръката:

— Не чуваш ли? Какво прави тия два часа?

— Чушках боб...

Баронесата дигна старческите си ръце.

— Накарали са те да чушкаш боб! Ха, прекрасно! — повтаряше тя, като подражаваше неволно на внуците си Арби. — Чувате ли, Пол? Учителят и неговата жена смятат за своя заслуга, че са накарали моя внук да им чушка боб. Докъде стигнахме! Не те ли помолиха да им пометеш кухнята?

— Не, маминко; само чушках боб... имаше много развален, трябваше да го отделям.

— Веднага са видели за какво те бива! — каза Пол.

Фройлайн възрази:

— Мисля, че не са искали да го изплашат още първия ден.

Но баронесата знаеше какво може да се очаква от „такива хора“, когато човек попадне в ръцете им.

— Тия хора са много щастливи, че ни изиграха така. Но ако си мислят, че ще ме обидят, лъжат се. Не се чувствавам ни най-малко засегната...

— Уверена съм, че ако се отнасяха зле с Гийу — прекъсна я кисело фройлайн, — госпожа баронесата нямаше да го понесе... Или той може би не е неин внук?

Тогава Гийу извика:

— Учителят не е лош!

— Защото те е накарал да чушкаш боб ли? Ти обичаш работата на слугите, на тия, които не ги бива за нищо... Но той ще те кара също да четеш, и да пишеш, и да смяташ... И с него — добави Пол — няма шега. Разбра ли! Няма шега с учителя!

Гийу повтори с тих, разтреперан глас:

— Той не е лош, той ме накара вече да чета, каза, че чета добре...

Но майка му, маминка и фройлайн пак се скараха и не го чуха. Толкова по-зле! Толкова по-добре! Той щеше да запази тайната си. Учителят го беше накарал да чете на глас „Гайнственият остров“. Утре щеше да започне „Без дом“. Всяка вечер той щеше да ходи при господин Борда. Щеше да гледа, колкото си иска снимката на Жан-

Пиер. Той обичаше лудо Жан-Пиер. Щеше да му стане приятел през лятната ваканция. Щеше да прелисти една по една всички книги на Жан-Пиер: книгите, които ръцете на Жан-Пиер бяха докосвали. Не на господин Борда, а на това непознато момче Гийу дължеше щастието, което го изпълваше и което продължи цялата вечер, през безкрайната вечеря, когато разгневените богове бяха разделени от безконечно мълчание и Гийу слушаше как Галеас дъвче и гълта. Това щастие продължи и докато той се събличаше почти пипнешком между манекена и шевната машина, докато възнесе под мръсните си завивки, докато започваше пак молитвата си, защото не беше обърнал внимание на смисъла на думите, докато се бореше срещу желанието да лежи по корем. Дълго след като заспа, усмивка озаряваше това състарено детско лице с увиснала и лигава устна, усмивка, която може би щеше да учуди майка му, ако тя идваше да подгъне завивката му и да благослови заспалото си момченце.

По същото време Леон крещеше на мъжа си, който продължаваше да чете:

— Погледни какво е направил с книгата на Жан-Пиер тоя малък мърльо! Цялата е с петна от пръсти. И дори от сополи! Отде ни дойде на ум да му даваме книгите на Жан-Пиер?

— Те не са светини... Ти не си майка на месия...

Объркана, Леон още повече се развика:

— Първо, аз не искам да виждам повече тук тоя мърльо! Занимавай се с него в класната стая, в обора, където щеш, но не у дома!

Робер затвори книгата, стана и седна до жена си край огъня.

— Не си последователна — рече той. — Преди ме упрекваше, че съм отпратил старата баронеса, а сега ми се сърдиш, че съм приел много любезно снаха й... Признай, че брадатата жена те плаши. Горката брадата жена!

И двамата се засмяха.

— Няма да се подгордееш заради нея, нали! — каза Леон, като го целуна. — Заради дамата от замъка! Познавам те!

— Дори да искам, мисля, че не бих могъл.

— Да — съгласи се Леон. — Ти си ми обяснявал по какво се различават мъжете: някои могат винаги, а други не могат винаги...

— Да, и тия, които могат винаги, живеят само за това, защото, каквото и да се казва, то е най-приятното нещо на света...

— А тези, които не могат винаги... — подзе Леон (те си имаха стари, тайни приказки, които предъвкваха още от годежа си, с които завършваха леко споровете си). — Те се отдават на бога или на науката, или на литературата...

— Или на хомосексуалност — заключи Робер.

Тя се засмя и мина в банята, без да затвори вратата. Докато той се събличаше, ѝ извика:

— Знаеш ли, забавно щеше да ми бъде да се занимавам с тоя мърльо!

Тя излезе от банята и пристъпи към него щастлива, със скромно сплетена коса, прелестна в бледорозовата си бархетна нощница.

— Значи, се отказваш?

— Не заради брадатата жена — каза той. — Но размислих: трябва да оправим тая работа. Сбърках, че приех. Не бива да имаме връзки със замъка. Класовата борба не е само празна приказка за ръководствата. Тя е залегнала в нашия всекидневен живот. Трябва да вдъхновява всичките ни постъпки.

Той млъкна: клекнала, тя си режеше ноктите на краката; решила беше да не го слуша. Не може да се разговаря с жените. Леглото изскърца под едрото му тяло. Тя се сгуши до него и духна свещта. Разнесе се мирис на лой, който те и двамата обичаха, защото беше предвестник на любовта, на съня.

— Не тая вечер, не — каза Леон.

Зашепнаха си.

— Не ми говори повече, ще спя.

— Искам да те попитам още нещо: какво да направим, за да се отървем от тоя мърльо?

— Ще пишеш само на брадатата жена и ще ѝ обясниш случая с класовата борба. Тя ще те разбере... Нали е госпожица Мьолиер! Ще ѝ изпратим утре сутринта писмото по някой хлапак... Виж колко е ясна нощта!

Обаждаха се петли. В килера за бельо в замъка, където фройлайн бе забравила да спусне завесите, луната осветяваше Гийу — малка

сянка, кукнала върху гърнето си, а зад него стоеше без ръце и глава манекенът, който никой не използваше.

IV

Писмото, донесено от някакъв хлапак, накара майка му и маминка да слязат от стаята си много по-рано, отколкото обикновено. Те имаха ужасния вид на старци, които са се събудили и не са се измили още и сивите им зъби, забити в розови венци, са натопени в чаша до възглавницата им. Черепът на маминка лъщеше сред пожълтелите къдри, а страните ѝ бяха хлътнали от беззъбата уста. Говореха и двете едновременно. Галеас, седнал на масата между двете си хрътки, чиито муцуни тракаха, когато им хвърлят залък, пиеше кафето си сякаш насила. Сякаш всяка глътка минаваше с мъка. Гийом си мислеше, че грамадната адамова ябълка на неговия баща му пречеше да преглъща. Той приковаваше мисълта си върху баща си. Не искаше да разбере какво означаваха ругатните, които майка му и маминка си разменяха по повод на писмото. Но той знаеше, че няма да влезе никога вече в стаята на Жан-Пиер.

— Разберете, че това никак не ме засяга! Тоя нищожен учител комунист! — крещеше маминка. — На вас е писал: обидата е за вас, дъще.

— Защо обида? Той ми дава урок и има право да ми го даде и аз го приемам, без да се срамувам. Класовата борба? Та и аз вярвам в нея. Без да му желая зло, бях го подбудила да измени на своята класа...

— Какво говорите, клета дъще!

— Пред този мъж стои животът, той има правото да се надява на всичко, а аз се опитам да го изложа пред неговите другари и пред ръководителите му... И заради кого? Питам ви! Заради някакво си недоразвито дете, заради някакъв малък изрод...

— Аз съм тук, Пол.

Тя не разбра, а почувствува възмущението на Галеас, който не беше дигнал нос от купата с попара. Когато беше развълнуван, през дебелия му език се прецеждаше само каша от думи. Той добави по-високо:

— И Гийом е тук.

— Трябваше да чуем и това! — изкрещя фройлайн и изчезна в пералнята.

Но старата баронеса си поемаше дъх:

— Струва ми се, че Гийом е и ваш син!

Омразата увеличаваше старческите поклащания на тая почти оголяла глава, готова вече да се пресели в небитието. Пол ѝ пошепна на ухото:

— Та погледнете и двамата! Не са ли като две капки вода! Погледнете ги! Това е ужасно!

Старата баронеса стана, хвърли високомерен поглед върху снаха си и без да отговори нищо, без да продума на Гийу, напусна кухнята. Нищо не можеше да се разгадае по посивялото личице на детето. Всъщност паднала беше гъста мъгла и понеже фройлайн не миеше никога стъклата на единствения прозорец, кухнята бе осветена само от пламналите съчки. Двете излегнали се кучета, опрели муцуна на лапите си, и зле издяланите крака на грамадната маса за миг сякаш пламнаха.

Никой не говореше вече. Пол бе прекалила, тя сама съзнаваше това: обидила бе рода, хилядите заспали деди. Галеас се изправи на дългите си крака, изтри устни с опакото на ръката си и попита детето къде му е пелерината. Сам я закопча на птичия врат и го хвана за ръка. Срита двете кучета, които скачаха по него и искаха да го последват. Фройлайн го попита къде отиват. Пол отвърна вместо него:

— На гробищата, разбира се!

Да, те отиваха на гробищата. Кървавото слънце се бореше с мъглата, която можеше да се дигне или пък да се обърне на дъжд. Гийу държеше ръката на баща си, но веднага я пусна, толкова влажна беше тя. Не размениха нито дума до черквата. Гробницата на Сернесовци се издигаше до стената на гробищата, която се извисява над долината на Сирон. Галеас отиде в сакристията да вземе лопата. Детето седна малко встрани, на един надгробен камък. То нахлупи качулката на главата си и не помръдна вече. Господин Борда не искаше да се занимава сега с него. Мъглата беше изпълнена със звуци: трополене на каруца, песен на петел, еднообразен мотор се открояваха от непрекъснатото тракане на воденицата на Сирон, от шума на бента,

където момчетата се къпят лете голи. Червеношийка пееше съвсем близо до Гийом. Прелетните птици, които той обичаше, бяха отлетели. Господин Борда не искаше вече да се занимава с него. Той каза шепнешком:

— Все ми е едно... — И повтори, сякаш заплашваше невидим враг. — Все ми е едно...

Какъв шум дигаше бентът! Вярно, че дотам нямаше и километър по птичи полет. Вrabче излетя от дупката на счупения черковен прозорец. „Дядо господ го няма там...“ — такива работи разказваше маминка: „Откраднаха дядо господ...“ Той не е другаде, а само на небето. Умрелите деца стават като ангели, а лицето им е чисто и свети. Маминка казва, че сълзите на Гийу цапат. Колкото повече плаче, толкова по-мръсно става лицето му заради пълните му с пръст ръце, с които се маца. Когато се прибере, майка му ще му го каже... Маминка ще му го каже... Фройлайн ще му го каже...

Господин Борда не иска вече да се занимава с него. Той няма да влезе вече никога в стаята на Жан-Пиер. Жан-Пиер. Жан-Пиер Борда. Смешно е да обичаш момче, което никога не си виждал, с което никога няма да се запознаеш. „А ако ме видеше, той щеше да каже, че съм грозен, мръсен и глупав.“ Майка му всеки ден му повтаря това: „Ти си грозен, мръсен и глупав.“ Жан-Пиер никога нямаше да узнае, че Гийом дьо Сернес беше грозен, мръсен и глупав: мърльо. И какво беше още? Какво беше казала майка му преди малко: оная дума, която прободеше татко като нож в гърдите? Той помисли и си спомни само „род“. Беше дума, която приличаше на „род“.

Тая вечер той щеше да заспи, но не веднага. Трябваше да чака съня, да чака съня през нощ, прилична на снощната, когато тръпнеше от щастие; той беше заспал с мисълта, че като се събуди, ще види пак господин Борда, че вечерта ще започне да чете „Без дом“ в стаята на Жан-Пиер... Ах! И като си помисли, че тая вечер всичко наоколо му ще бъде същото!... Той стана, заобиколи гробницата на Сернесовци, прекрачи оградата и тръгна по една стръмна пътечка, която се спускаше към Сирон.

Галеас извърна глава и видя, че детето го нямаше вече там. Приблужи се до оградата: малката качулка се движеше между лозята, отдалечаваше се. Галеас захвърли лопатата и пое по същата пътечка. Когато беше вече само на няколко крачки от детето, тръгна по-бавно.

Гийу беше свалил качулката. Той беше без барета. Сред големите му щръкнали уши остриганата глава изглеждаше съвсем малка. Краката му бяха две пръчки, които завършваха с грамадни обуца. Пилешкият му врат се подаваше от пелерината. Галеас гледаше жадно това малко същество, което ситнеше, тая избягала от капан ранена полска мишка, която кървеше; пред сина му, който приличаше на него, стоеше животът, а вече беше страдал от години. Но мъката едва започваше. Палачите щяха да се сменят: през детството са едни, през юношеството други. И трети щяха да се явят през зрялата възраст. Щеше ли да успее да претръпне, да загрубее? Нима цял живот щеше да се брани от жената, от вечно присъстващата жена, от лицето на горгона, опръскано със злъч? Омразата го задушаваше, но тя беше по-слаба от срама, защото той беше бичът на тази жена. Той я беше обладал само един път, един-единствен път; тя беше като затворена кучка не само за няколко дни, а през цялата си младост и ѝ предстоеше още години наред да вие по изчезналия мъжкар. А той, Галеас, с какви видения, придружени с какви движения, залъгваше своя глад! Всяка вечер, да, всяка вечер... И сутринта... Такава щеше да бъде съдбата на това недоносче, родено от тяхната едничка прегръдка, което ситнеше и бързаше — накъде? Знаеше ли то? Макар че детето нито за миг не извърна глава, навярно беше усетило, че баща му върви след него. Галеас изведнаж се убеди в това: „Той знае, че съм по петите му. Не се опитва нито да се скрие, нито да заличи дирите си. Той е водач, който ме извежда там, където иска да отида заедно с него.“ Галеас не вдига очи към изхода, към който се стремят двамата последни Сернесовци. Потръпващи елхи показваха, че реката е наблизо. Горският цар не следва вече сина си в последна езда, а самото дете влече развенчания си и огорчен баща към заспалата вода на бента, където момчетата се къпят лете голи. Ето че стигат вече влажните брегове на царството, където майката, където съпругата няма да ги измъчва вече. Те ще се избавят от горгоната, ще заспят.

Навлязоха под свода борове — близо до реката, те бяха станали грамадни. Неувехналата още папрат беше висока почти колкото Гийу — Галеас виждаше остриганата му глава, която едва се подаваше сред червеникавите ѝ вълни; и пак изчезваше при някой завой на

песъчливия път. Можеха да срещнат някой дървар, мулетаря на воденицата, ловец на бекаси. Но всички тия случайни минавачи се бяха оттеглили от това кътче на земята, за да се сбъдне най-последното, което те двамата трябваше да извършат — дали единият повлече другия, или го блъсна насила? Кой ще узнае някога това? Единствени свидетели бяха гигантските борове, притиснати край бента. Те изгоряха следващия август. Не ги бяха отсекли навреме. Те простираха дълго овъглените си клони над заспалата вода. Дълго още извисяваха към небето черните си върхове.

Приеха, че Галеас се е хвърлил във водата, за да спаси сина си, че момчето се е вкопчило в него и го е повлякло. Смътните слухове, които се носеха в началото, отстъпиха бързо пред трогателния образ на бащата, в когото синът му се вкопчва и го повлича в бездната. Дори и хората, които поклащаха глава и казваха: „Аз мисля, че не е било така...“, не успяваха да си представят какво се беше случило. И наистина! Как да се съмнява човек в един баща, който обичаше много момченцето си и го водеше всеки ден със себе си на гробищата?... „Господин Галеас беше малко глупавичък, но умът му си беше на място и нямаше по-кротък човек от него.“

Никой не оспорва на фройлайн пелерината на Гийу, която тя свали още вир-вода от малкото му телце. Старата баронеса се радваше, че нейните деца Арби щяха да наследят Сернес; и после Пол щеше да изчезне от нейния живот. Мьолиер я бяха прибрали. Пак им беше легнала на плещите, както казваха те. Но тя имаше „злокачествен“ тумор. На белосаните стени, в задушния въздух на клиниката (където сестрата влиза с подлогата и да имаш, и да нямаш нужда, и дори ако нямаш вече сили да си отвориш очите, и този морфин, който действуваше зле на черния й дроб, и посещенията на леля й, натъжена от грамадните излишни разходи, тъй като болестта положително щеше да се повтори), върху тия белосани стени понякога й се явяваше като на екран къдравата глава на Галеас, а Мърльо дигаше над някоя скъсана книга или над някоя изпоцапана с мастило тетрадка мърлявото си и разтревожено личице. Може би тя си представяше какво се беше случило? Детето се е било приближило колкото се може по-близо до брега: треперало е, бояло се е не от смъртта, а от студа. Баща му се е

приблизил крадешком... Тук тя се колебаеше: блъснал ли го е, или се е хвърлил след него? Или пък е прегърнал детето и му е казал: „Дръж се здраво за мене, не си обръщай главата...“ Пол не знаеше, никога нямаше да узнае. Тя беше доволна, че смъртта ѝ е толкова близка. Тя повтаряше на сестрата, че морфинът ѝ действа зле, че черният ѝ дроб не понася никакви инжекции, искаше да изпие до дъно горчивата чаша — не, разбира се, защото вярваше, че съществува оня невидим свят, където нашите жертви са отишли преди нас, където ще можем да паднем в нозете на ония, които са ни били поверени и са загинали по наша вина. Тя не си представяше, че може да бъде съдена. Тя се подчиняваше само на съвестта си. Оправдаваше се, че е ненавиждала своя син, живо отражение на бащата. Повърнала беше тия Сернесовци, защото човек не може да се овладее, когато му се повдига. Но от нея зависеше да не споделя ложето на тоя хилав урод. Прегръдката, на която се беше съгласила, ето това беше според нея непоправимото престъпление.

Понякога болката ставаше толкова остра, че Пол отстъпваше на изкушението да ѝ бият морфин. Тогава, през мигновеното облекчение, тя мислеше за другите начини на живот, които би могла да си устрои. Тя се виждаше жена на Робер Борда; заобикаляха я здрави момченца, чиито устни не бяха увиснали, и които не се лигавеха. Мъжът я вземаше всяка вечер в прегръдките си. Тя спеше на гърдите му. Мечтаеше за мъжествеността му, за неговия дъх. Не знаеше колко е часът, ден ли беше, или нощ. Болката вече хлопаше на вратата, проникваше в нея, загнездваше се, започваше бавно да я разяжда.

„Не бива да се допуска една майка да се срамува от своя син и от своя внук“ — мислеше фройлайн. Тя не прощаваше на господарката си, че плака толкова малко за Галеас и за Гийу, че е била може би доволна от смъртта им. Но госпожа баронесата скъпо щеше да заплати за това. Арби няма да я оставят да си умре спокойно в Сернес.

— Да повтора ли на госпожа баронесата какво казваше шофьорът им вечерта след погребението? Градинар, помощник-градинар, двама слуги — не било разумно да имате такава прислуга на вашата възраст. Научих, че е питала за цените в приюта във Вердле, при монахините от ордена „Въведение Богородично“.

Баронесата поклати хищната си плешива глава върху възглавниците. Тя няма да отиде при монахините от „Въведение Богородично“.

— Ако Арби са решили, госпожа баронесата ще отиде и аз ще отида заедно с нея. Госпожа баронесата никога не е могла да откаже на Арби: тя се бои от тях, а и аз се боя от тях.

Днес, четвъртък, децата няма да дойдат. Но учителят има работа в общината. Той прокара бързо ръка по подутото си от сън лице. Защо да се бръсне, и за кого? Той не слага обувки: при такова време късите вълнени чорапи държат топло на краката и с дървените обуца няма опасност да ги намокри. Леон е в месарницата. Той слушаше дъжда по керемидите: една локва нараства от единия до другия коловоз на пътя. Леон ще се прибере и ще го попита: „Какво си се замислил?“ Той ще отговори: „Нищо.“ Говориха за Гийу само в деня, когато извадиха трупове изпод воденичното колело. Тоя ден той каза само веднаж: „Малкият се е удавил сам или пък баща му...“, а Леон дигна рамене: „Мислиш ли?“ И после никога вече не споменаха името на детето. Но Леон знае, че малкият скелет с пелерината и с качулката ден и нощ броди сред училищните стени и се вмъква в училищния двор, без да се намесва в игрите. Тя е в месарницата. Робер Борда влиза в стаята на Жап-Пиер, взема „Тайнственият остров“; книгата се отваря сама на същата страница: „... Той за малко щеше да се хвърли в реката, която го отделяше от гората, краката му се обтегнаха за миг като пружина... но почти веднага се овладя, отпусна се на земята и едра сълза се отрони от очите му. «Ах! — извика радостен Сайрес Смит. — Ти пак си човек, щом плачеш!»“ Господин Борда седна на леглото на Жан-Пиер и остави голямата книга с червена и златна корица разтворена върху коленете си. Гийу... ах, колко хубаво щеше да бъде, ако беше помогнал да бликне умът, който се криеше в тая болнава плът! Може би за това бе дошъл Робер Борда на тоя свят. В Екол Нормал един от преподавателите им ги учеше за произхода на думите: „учител“ от „уча“, този, който учи, който установява, който насажда човешкото в човека! Каква прекрасна дума! Други Гийу щяха да се изпречат може би на пътя му. Той нямаше да откаже нищо на тези, които щяха да пристъпят към него, заради детето, което бе оставил да умре. Но никой

от тях нямаше да бъде онова момченце, което умря, защото господин Борда го прибра една вечер, а после го захвърли като ония загубени кученца, които стопляме само за миг. Той го бе върнал на мрака, който щеше да го задържи завинаги. Но мрак ли беше това? Погледът му търси отвъд предметите, отвъд стените и покъщнината и керемидите на покрива, отвъд млечната нощ и зимните съзвездия, търси, търси онова царство на духовете, откъдето може би вечно живото дете вижда тоя мъж и сълзата, която той е забравил да изтрие на черната си небръсната страна.

Пролетната трева покри сернеските гробища. Тръните задушиха запустелите гробове, а мъхът заличи напълно надгробните надписи. Откакто господин Галеас улови за ръка малкото си момченце и пожела да сподели съня на мъртвите, в Сернес нямаше вече кой да се грижи за тях.

Издание:

Автор: Франсоа Мориак

Заглавие: Мърльо

Преводач: Йордан Павлов

Година на превод: 1960

Език, от който е преведено: френски

Издание: първо (не е указано)

Издател: Народна култура

Град на издателя: София

Година на издаване: 1960

Тип: роман (не е указано)

Националност: френска (не е указано)

Печатница: Държ. полиграфически комбинат Димитър Благоев

Редактор: Цветана Калудиева

Художествен редактор: Васил Йончев

Технически редактор: Кръстю Георгиев

Художник: Любомир Зидаров

Коректор: Йорданка Киркова; Юлия Минева; Зорка Манолова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/15707>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.